

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Bakalářská práce

Brno 2012

Marcela Sára Létalová

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Učitel základní školy a jeho právní vědomí
(bakalářská práce)

Vedoucí závěrečné práce:
PhDr. et Mgr. Zdeňka Vaňková

Vypracovala:
Marcela Sára Létalová

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Učitel základní školy a jeho právní vědomí zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 20. 4. 2012

.....

Poděkování

Děkuji paní PhDr. et Mgr. Zdeňce Vaňkové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat panu ing. Liboru Holečkovi za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Marcela Sára Létalová

OBSAH

Úvod	2
I. Teoretická část	
1. Postavení učitele ve společnosti	3
1.1 Historický vývoj	3
2. Právní vědomí	11
2.1 Úvod do problematiky	11
2.2 Obsah právního vědomí	12
2.3 Profesní etika	13
2.4 Mravní profil učitele	14
2.5 Odpovědnost učitele	15
3. Vlivy prostředí na právní vědomí	18
3.1 Postavení sociálního pedagoga ve škole	18
4. Konflikty mezi pedagogy a rodiči	18
4.1 Vzájemné konflikty mezi pedagogy	18
4.2 Konflikty mezi pedagogy a rodiči	19
5. Možná řešení	20
5.1 Práva a povinnosti rodičů	20
5.2 Prevence	21
5.3 Návrhy na řešení	21
5.4 Vztah mezi školou a rodinou	22
5.5 Typy spolupráce	22
5.6 Otevřenost mezi pedagogy a rodiči	24
5.7 Interakce školy a rodiny	24
5.8 Komunikace mezi školou a rodinou	24
II. Empirická část	
6. Výzkum	27
6.1 Výzkumné předpoklady	27
6.2 Výzkumné metody	27
6.3 Výzkumný vzorek	29
6.4 Zpracování a vyhodnocení dat	29
6.5 Výsledky	29
Závěr	54
Resumé	55
Anotace	56
Seznam použité literatury a pramenů	57
Seznam příloh	59

ÚVOD

„Ignorantia iuris neminem exusat“ Paulus

Neznalost práva nikoho neomlouvá, ale umíme svá práva vhodně využívat? A umíme se účinně a vhodným způsobem bránit? Právo, právní vědomí, zákonnost, spravedlnost, to jsou pojmy, které nás po celý život obklopují. Setkáváme se s nimi ve všech médiích, ale i přímo ve vyučovacím procesu slyšíme „máš na to právo“, „to je protiprávní“. Každodenně jsme účastníky různých společenských vztahů, které jsou regulovány právem. To, jak jsme schopni reagovat, zda v souladu s právem, závisí na úrovni našeho právního vědomí. Jeho vysoká úroveň by měla být součástí všeobecného vzdělání a každý z nás by měl znát nejenom svoje povinnosti, ale i práva a prostředky k jeho obraně.¹

Ve školách je však nutné průběžně budovat i klima vzájemné důvěry, bezpečí a spokojenosti žáků i pedagogů. Je potřeba rozvíjet spolupráci s rodiči a postupně omezit jejich nedůvěru v postoje pedagogů. Vytvořit podpůrné prostředí pro zvyšování orientace pedagogické veřejnosti v oboru základních legislativních norem upravujících vztah a spolupráci školy se zákonným zástupcem dítěte. Tato problematika se mně bezprostředně dotýká jako třídní učitelky na jedné základní škole v Břeclavi.

Chci ze svého úhlu poskytnout pohled na úroveň právního vědomí učitelů naší školy. Na vztahy, které ve škole panují mezi učiteli a žáky, mezi učiteli a rodiči a v neposlední řadě mezi učiteli navzájem. Dále se chci zaměřit na vzájemná očekávání učitelů a rodičů, na předcházení vzniku konfliktů, na vytváření a posilování pozitivních sociálních vztahů. Smyslem mé práce by mělo být posílení míry informovanosti a zároveň i participace učitelů s rodiči v oblasti právní odpovědnosti.

¹ Srovnej Tomancová, J. a kol. Základy práva (nejen) pro školy, Boskovice 2007, nakladatelství František Šalé – ALBERT, vydání první, 360 str. ISBN50-7326-110-3, str. 7

1. TEORETICKÁ ČÁST

1. POSTAVENÍ UČITELE VE SPOLEČNOSTI

1.1. Historický vývoj

Ve středověké společnosti byla nositelkou vzdělanosti církve. Při jejích kláštorech, biskupských sídlech a kostelech byly zakládány školy, kde se vzdělávali příslušníci jednotlivých řádů a byli zde vyučováni i budoucí řeholníci a kněží. Je zřejmé, že tyto školy sloužily především potřebám církve.

Historie první církevní školy na našem území je podle literatury spjatá se vznikem pražského biskupství. V roce 976 měl nařídít mohučský metropolita pražskému biskupu Dětmarovi, aby založil biskupskou školu, avšak první zmínka o její existenci pochází až z roku 1008. Škola působila do roku 1248 a učili na ní kanovníci. Když za vlády Přemysla Otakara II. byla škola znovuotevřena, dostalo se jí i mezinárodního věhlasu a zájem o studium měli i cizinci. Roku 1073 byla zřízena škola také u olomouckého biskupství.

Velkým přínosem vzdělanosti byly kláštery. Zakladatelem prvního kláštera na našem území se stal kníže Boleslav II., který spolu s pražským biskupem Vojtěchem založil klášter benediktýnů v Břevnově. Brzy byly zakládány i další benediktýnské kláštery. Za Jindřicha Zdíka se v Čechách usadil řád premonstrátů, který v zakládání klášterů pokračoval a později se rozšířil i řád cisterciácký. Součástí každého kláštera byla škola, která se nazývala školou domácí nebo také interní, a jejím úkolem byla výchova a vzdělávání dalších kleriků. Jiným termínem, školou externí, byla označována část školy, ve které byli vyučováni ostatní žáci. Jednalo se např. o děti šlechticů, ale i o nadané chudé děti. Výuka byla rozdělena do dvou skupin, tzv. trivium, které zahrnovalo gramatiku, rétoriku a dialektiku, a tzv. quadrivium, zahrnující výuku aritmetiky, geometrie, hudby a astronomie. Svou činností se kláštery stávaly také centry kultury a ve značné míře zvyšovaly postavení a úctu církve. Rozvoji klášternímu vzdělávání učinilo do značné míry přítrž husitské období, které těmto institucím nepřálo a mnohé konventy tehdy zanikly, a také následná reformace. Po husitských válkách došlo k rozdělení škol na utrakvistické, katolické a později vznikaly ještě školy bratrské².

I v následujícím období zůstaly školy spojeny s církví. Jejich další rozvoj je spjatý se zakládáním kostelů a vznikem farností na našem území. Šlo o tzv. farní (parochiální) školy, na nichž se vyučovalo čtení, psaní a počítání a byly určeny ke vzdělávání prostého

² Hronek, J.: Česká škola národní v historickém vývoji a v dnešní podobě. Praha, 1932, str. 31.

lidu. Výukou byl pověřen příslušný farář, kterému byl určen školní pomocník. Zpravidla se jednalo o jiného duchovního, či o místního kostelníka. Farní školy jsou označovány za předchůdce moderních národních škol. Ke konci 13. století, za působení biskupa Bruna, byl zaznamenán rozvoj farních škol i na území Moravy. Parochiální školy však s největší pravděpodobností nevznikaly u každé fary. V období 14. a 15. století bylo v Čechách asi dva tisíce far, ovšem farních škol bylo o mnoho méně. Podle Františka Palackého tyto školy vznikaly převážně ve městech, ale našly si místo i v některých farních vesnicích³. Dohled nad školou měla i nadále církev, přesněji příslušný představený dané farnosti. Se školním provozem spojené finanční záležitosti však byly přeneseny na město, které také zajišťovalo plat najatému učiteli. Takovéto rozdělení pravomocí ovšem vedlo k rozepřím ohledně svrchovaného patronátu. Výhradně městskými byly školy střední.

Po roce 1648 se celková situace země odrazila i v postavení škol. Ty byly navštěvovány pouze v zimním období a chodili do nich převážně jen chlapci. Jejich výuka probíhala ve špatných podmínkách. Nebylo výjimkou, že vyučovací místnost byla současně i bytem učitelů, kterými byli často vysloužilí vojáci, nedostudovaní studenti nebo řemeslníci. O zlepšení situace či dokonce o rozvoji dalšího školství nemohla být ani řeč. Zájem značně potlačoval i nedostatek prostředků. Situace byla špatná především na venkově. Problémy se vzděláním měli poddaní, které vrchnost nechtěla propouštět ze služeb. Královský reskript ze dne 11. března 1717 stanovil zákaz studia selským synům bez vrchnostenského povolení, které muselo podpořit ještě povolení zemské vlády. Taková povolení se ovšem vydávala jen velmi zřídka.

Pro období od druhé poloviny 18. století a začátku 19. století je charakteristický přechod od feudálního typu společnosti ke kapitalismu, v němž byl prosazován názor, že k úspěšnému fungování a vzkvétání státu je nutná vzdělanost veškerého obyvatelstva. Tato úvaha samozřejmě nakonec vedla k myšlence přeměny školství.

Zavedení povinné školní docházky v Evropě se datuje již do 16. století, konkrétně ve Skotsku, v dalších dvou stoletích následovalo Sasko, Wittenbersko, Prusko, Rakousko a na začátku 19. století byla dokončena změna školského systému i v Anglii, Francii a v našich zemích⁴. K velkým změnám ve školství na našem území začalo docházet za vlády Marie Terezie a poté Josefa II. Císařovny reformy daly základ novodobé školské soustavě.

³ Srovnej Králíková, M. – Nečesaný, J. – Spěváček, V.: Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích. Praha, 1977, str. 13 a n.

⁴ Srovnej Cach, J., kolektiv autorů: Výchova a vzdělání v českých dějinách II. K problematice podílu školských institucí a názorů na výchovu a vzdělání na stavu kultury a vzdělanosti. Feudální společnost 1620-1848. Praha, 1989, str. 163 a n.

Velký vliv v tomto vývoji měl zajisté i fakt, že stát začal pohlížet na církev jako na pouhý prostředek své moci. Osvícenské myšlení a kapitalistický rozvoj vedly k postupnému ohraničování církevních práv ve školství, ale i v jiných oblastech. V otázce školství jako první obrátila císařovna svou pozornost k univerzitám, z nich měli vzejít odborníci potřební k dalšímu rozvoji státu. Já se však v následujícím textu zaměřím až na reformu základního školského systému, uskutečněnou roku 1774. Nevyhovujícími podmínkami se zabývali jak církevní tak i světské hodnostáři. Roku 1769 předložil panovníci svůj návrh na reformu také pasovský biskup. Na jeho popud byla zřízena komise, která měla za úkol systém školství prozkoumat a vyhodnotit. Byly zjištěny velké nedostatky, vyžadující nutnou nápravu. K požadovaným změnám však bylo zapotřebí delších příprav, jejichž organizací byly v jednotlivých zemích monarchie pověřeny komise podléhající roku 1759 zřízené dvorské studijní komisi, které předsedal Gerhard von Swieten. Společně s dvorskou komisí vytvořil Johann Ignaz von Felbiger Všeobecný školní řád pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařských dědičných zemích, vydaný 6. prosince roku 1774. Nejvyšším správním orgánem školství se na zemské úrovni staly zemské komise, které dohlížely na krajské úřady a okresní dozorce. V obcích byli dále jmenováni místní školní dozorcí, v jednotlivých školách byli ředitelé, nebo na ně dohlížel kněz. Jmenovaný řád stanovil povinnou školní docházku pro děti od šesti do dvanácti, případně třinácti let. V situaci, kdy mnohé z nich musely pomáhat s rodinným hospodářstvím, byly z výuky často uvolňovány. Nepravidelnost ve vzdělávání byla problémem celého následujícího století. Nový řád, který byl s menšími změnami platný bezmála jedno století, požadoval vznik školských komisí pro každou zemi a také počítal se zavedením triviálních, hlavních a normálních škol⁵, jejichž vzdělávání na sebe mělo navazovat. Vyučovací jazyk se lišil dle obyvatelstva, škol a dle jednotlivých tříd. Triviální školy, nebo také školy obecné, měly být jedno až dvoutřídní a měly vznikat v rámci každé farnosti. Na těchto školách se upřednostňovala oddělená výuka pro chlapce a dívky. Hlavní školy měly být trojtřídní, později čtyřtřídní, a měla být alespoň jedna v kraji. Vznik normálních škol, které vychovávaly budoucí kantory, byl předpokládán při sídle zemské školní rady. Značnou změnu českým školám přinesl i Ferdinand Kindermann, který je označován za zakladatele tzv. industriálních škol. Z jeho popudu se na českých městských školách začaly vyučovat ruční práce, na školách venkovských se věnovala větší pozornost pracím zemědělským, mezi kterými jistě vynikal chov bource morušového. Podle údajů mělo Kindermannův styl výuky koncem

⁵ Srovnej Veselá, Z. Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Masarykova Univerzita v Brně. Brno, 1992, str. 12 a n.

sedmdesátých let 18. století na našem území podporovat přes pět set škol. K vytvoření novějšího organizačního řádu školství byla roku 1795 zřízena opravná studijní komise⁶. Její činnost vedla k vypracování zákona o obecném školství, který byl vydán roku 1805. Nově se pro něj začalo uplatňovat označení Schulkodex a měl sjednocovat všechna platná rakouská nařízení. Ke slovu se opět více dostávala církev a posílily i germanizační prvky. Ovšem i přes značné omezení tendencí k prosazování českého národa v rámci monarchie docházelo k projevům vlastenecky smýšlejících osobností. V oblasti školství byl jistě takovou osobností Josef Liboslav Ziegler, který začal jako první u nás vydávat český pedagogický časopis. Snaha prosazení českého jazyka na školách byla značná i ve třicátých letech 19. století, kdy společně Matice česká a Muzeum vypracovaly spis s požadavkem výuky v českém jazyce na nižších školách, výuky některých předmětů v českém jazyce na gymnáziích a vzniku stolice české literatury na univerzitě. Revoluční rok 1848 měl být mimo jiné také rokem zásadních změn v rakouském školství. Tyto změny logicky vyplývaly ze zásady Kroměřížského sněmu, že všechna moc pochází z lidu. Hlavními změnami v oblasti školství mělo být zavedení bezplatného vyučování, zesvětštění škol; na obecných a středních školách se mělo vyučovat dvoujazyčně, tedy v němčině i češtině. Školství se také nepřímou dotýkala požadovaná svoboda slova, myšlení a tisku. V souvislosti s požadavkem pronikání češtiny do škol byla v Praze otevřena česká hlavní škola s učitelským ústavem pro vzdělávání učitelů národních škol. Jejím ředitelem byl jmenován pedagog dr. Karel Slavoj Amerling, autor návrhu změn pro národní školy, jehož hlavním požadavkem bylo zavedení povinné školní docházky pro děti ve věku od šesti do čtrnácti let a všestranné a soustavné vyučování. Amerling nebyl jedinou osobou požadující a navrhující změny ve školství. Reformou škol se zabýval také Karel Havlíček Borovský ve své stati Vyučování lidu obecného, v níž publikoval svůj požadavek vysokoškolského vzdělávání učitelů. V následujícím roce 1849 byly Janem Kolářem, Františkem Čuprou a Vilémem Dušanem Lambelem sepsány další tři návrhy na reformu školství a o rok později se tomuto problému věnoval i Jan Evangelista Purkyně. Přes veškeré snahy však k demokratizaci školství v českých zemích nedošlo. Kroměřížský sněm byl rozeznán, ke slovu přišel absolutismus a tvrdý dohled církve na vyučování. Po revoluci v roce 1848 došlo také k ukončení působnosti studijní dvorské komise, která byla od roku 1760 nejvyšším správním orgánem školství a nejvyšším rozhodnutím ze dne 17. března 1848 bylo zřízeno ministerstvo veřejného vyučování. Téhož roku v měsíci červenci byly ministerstvu přiděleny i kompetence v oblasti

⁶ Srovnej Veselá, Z. Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Masarykova Univerzita v Brně. Brno, 1992, str. 12 a n.

náboženských kultů, vyčleněné z ministerstva vnitra. Tímto zásahem se z ministerstva veřejného vyučování stalo ministerstvo kultury a vyučování. Jeho působení bylo v roce 1860 zrušeno říjnovými diplomy, které zřídily státní ministerstvo.

Školskými záležitostmi se v rámci nově vzniklé instituce zabývala rada pro vyučování. Státní ministerstvo bylo nejvyšší instancí školské správy do roku 1867, kdy bylo obnoveno ministerstvo kultury a vyučování⁷. Ministrem Leopoldem Hasnerem byl v roce 1869 předložen návrh říšského zákona o školách obecných⁸. Jeho schválením byla ustanovena povinná osmiletá školní docházka pro děti od šesti let. Na obecné školy se pohlíželo jako na veřejné ústavy, které bylo možné otevřít v místech, v jejichž obvodu do jedné hodiny cesty bylo více než čtyřicet školou povinných dětí. V případě potřeby bylo dovoleno u obecných škol zakládat i mateřské školy a oddělení pro žáky s potřebou individuálního přístupu a větší pozorností. Zákon dále umožňoval zakládání tříletých měšťanských škol, které nabízely vyšší vzdělání než obecné dětem, které z různých důvodů nemohly navštěvovat školy s dalším vzdělávacím programem. Změn se dočkalo i učitelstvo. Vznikaly čtyřleté učitelské ústavy, na kterých mohly studovat i ženy, a bylo stanoveno hmotné zajištění učitelů. Od roku 1849 bylo školství řízeno politickými úřady, z nichž nejvyšší instancí v rámci jednotlivých zemí byly zemské školní úřady. Jejich zrušením silvestrovskými patenty z roku 1851 došlo k posílení centrální správy. Následkem tereziánských reforem došlo k oslabení vlivu církve ve školství, konkordát z roku 1855 však nastolil opětovné posílení její moci v této oblasti. Nejvyšší instancí školské správy od roku 1867 bylo již zmíněné Ministerstvo kultury a vyučování. V jednotlivých zemích rakouské monarchie mu byly podřízeny zemské školní rady. Zpočátku měly tyto rady společný odbor pro české i německé záležitosti, během devadesátých let 19. století ale došlo k jejich rozdělení na dva odbory. Nižším úřadem správy podřízeným zemským školním radám byly okresní a místní školní rady. Okresní školní rady české i německé vznikaly v závislosti na rozložení obyvatelstva, místní školní rady byly zakládány v obcích se sídlem školy⁹. Druhá polovina 19. století je také obdobím lepší situace na školách i ve školství. Celkově se začalo více dbát o zlepšení prostředí pro výuku žáků, které mnohdy nesplňovalo ani základní hygienické zásady. V obcích byly stavěny nové školní budovy a v případech, kdy nebyla novostavba umožněna, se alespoň upravovaly stávající prostory. V mnohých školách bylo obnoveno školní vybavení a dbalo se na dobrou

⁷ Janák, J., Hledíková, Zdeňka, Dobeš, J. Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost. Praha, 2005, str. 250.

⁸ Veselá, Z. Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Masarykova Univerzita v Brně. Brno, 1992, str. 41-42

⁹ Janák, J. - Hledíková, Z. – Dobeš, J. Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost. Praha, 2005, str. 284 – 285.

větratelnost a vytápění školních místností. Nově se začala věnovat pozornost i zdravotnímu stavu školou povinných dětí. Postupně se začínají objevovat školní lékaři. První je znám z roku 1897 na škole v Opavě, v následujících letech se tato profese začala úspěšně rozšiřovat. Přes všechny pokrokové tendence však stále existovalo mnoho rozdílů mezi jednotlivými školami i úrovní a způsobem vyučování. Stále se například dělaly rozdíly mezi výukou děvčat a chlapců. Děvčata nedosahovala stejné výšky vzdělání jako chlapci, což bylo způsobeno i rozdílnými učebními osnovami a menším počtem vyučovacích hodin děvčat.

V roce 1918 vzniklo ministerstvo školství a národní osvěty, které mělo na starosti záležitosti týkající se školství, z nichž bylo vyjmuto školství zemědělské. Na zemské úrovni byl dohled svěřen opět zemským školním radám, pod které spadaly. Nové místní školní rady vznikaly od roku 1920 v obcích se školou, ve statutárních městech nahrazovaly funkci okresních školních rad tzv. městské školní výbory¹⁰. Pro správu újezdních škol byly od roku 1935 v obcích s jejich činností zřizovány i újezdní školní rady. V období první republiky byla povinná školní docházka stanovena na osm let a probíhala ve dvou stupních. Prvním stupněm byla škola obecná zahrnující první až pátý ročník. Na obecnou školu navazovala škola měšťanská se šestým až osmým ročníkem. V průběhu druhé světové války byli učitelé i studenti pronásledováni a mnozí zatčeni. Mladší z nich museli konat pracovní povinnost v Německu nebo v protektorátních závodech. Povinné vyučování německého jazyka bylo nařízeno od 1. ročníku obecné školy. Za působení Emanuela Moravce na ministerstvu školství a národní osvěty došlo v roce 1942 ke zrušení zemských školních rad. Jejich kompetence byly přesunuty na školská oddělení vzniklá u zemských úřadů. O rok později byly zrušeny i nižší správní orgány školství. Po jejich obnově došlo k opětovnému zrušení školních rad roku 1949, kdy jejich úkoly převzaly místní a okresní národní výbory¹¹. K tomuto kroku vedl částečně již zákon o základní úpravě jednotného školství ze dne 21. dubna 1948. Základy nového českého školství mohly být položeny až po skončení války a osvobození naší republiky. I stav školních budov reálně odrážel jejich osudy v uplynulé době. V období války často sloužily různým skupinám ozbrojenců a po osvobození v nich byly zřizovány lazarety, útulky pro uprchlíky nebo v nich bylo soustředováno německé obyvatelstvo před odsunem. Léta špatného zacházení se projevila nejen na stavu budov, ale i na jejich vybavení. Na půdách škol byl mnohdy nalezen pouze zlomek školního inventáře, nábytek a školní pomůcky byly ještě po osvobození často používány jako topivo.

¹⁰ Janák, J., Hledíková, Z., Dobeš, J. Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost. Praha, 2005, str. 337–358.

¹¹ Králíková, M., Nečesaný, J., Spěváček, V. Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích. Praha, 1977, str. 71

Třídy byly vybaveny jen minimálně a nedostatek kritický byl i nedostatek učitelů. Pro školy tak znamenala značnou pomoc nově vznikající rodičovská sdružení, která dle svých možností poskytovala finanční i manuální pomoc. Začal se připravovat nový školský zákon, na kterém se měl podílet Výzkumný ústav pedagogiky v Praze s pobočkou v Brně, zřízený dekretem prezidenta republiky. Školský zákon číslo 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotné školy, kterým došlo k vytvoření první jednotné státní školské soustavy v historii, byl přijat dne 21. dubna 1948 Ústavodárným národním shromážděním ČSR. Platil od 1. září 1948 a přeměnil samostatné obecné školy na národní, které zajišťovaly základy obecného vzdělání dětem ve věku od šesti do jedenácti let. Z měšťanských škol a nižších tříd gymnázií se zákonem staly střední školy nabízející ucelené základy obecného vzdělání žákům ve věku od jedenácti do patnácti let. Soukromé a jiné školy byly zestátněny a byla stanovena důsledná koedukace, tedy společné vyučování pro chlapce i dívky. Další změny ve školství přinesl zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů, který byl schválen Národním shromážděním dne 24. dubna 1953. Od 1. září 1953 byly tímto zákonem založeny osmileté střední školy určené dětem ve věku od šesti do čtrnácti let a jedenáctileté střední školy pro děti od šesti do sedmnácti let, na kterých byly poslední tři ročníky výběrové. V menších obcích byly i nadále činné národní školy. Jednalo se o místa, která svými podmínkami neumožňovala vznik středních škol. Došlo také k zavedení povinné devítileté školní docházky. V tomto období byl změněn i název základních vzdělávacích institucí. Děti nově docházely do základních devítiletých škol (ZDŠ). Na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století byl devátý ročník základních škol zrušen. Ke zkrácení povinné školní docházky však nedošlo, naopak byla prodloužena na deset let. Po ukončení osmi let na základní škole musel žák přestoupit na jinou instituci. Devátý ročník byl obnoven po roce 1990, kdy byl ještě nepovinný, ale od roku 1996 musí žáci povinně absolvovat devět let základní školní docházky.

Slovo „škola“ patří k nejméně frekventovanějším výrazům ve všech jazycích. „Tento kvantitativní údaj signalizuje podstatnější skutečnost: Škola je v něco v životě jednotlivce a společnosti tak vysoce důležitého, že je o ní řeč neustále. Takřka každodenně se o škole píše a mluví, byť v různých souvislostech, ve sdělovacích prostředcích stejně jako v rodinách, kde vyrůstají děti. Jenže jsou tu značné rozdíly podle toho, o který z řady významů výrazu „škola“ se jedná: škola, jako budova, jako životní etapa strávená v této budově, jako skupina žáků a jejich učitelů, jako umělecký či vědecký směr atd. Slovníky uvádějí až 14 významů slova

„škola“ používaných v různých kontextech“¹². Význam školy v životě společnosti dokládá i to, že její existence je zakotvena už na úrovni ústavy. Listina základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky, stanovuje v článku 33, odstavec 1: „Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.“

¹² Průcha, J. Moderní pedagogika. Praha: Portál s.r.o. 1997, str. 396

2. PRÁVNÍ VĚDOMÍ

2.1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

V příloze textu lze najít shrnutí vybraných základních právních předpisů, z nichž ty základní by měli znát všichni pedagogičtí pracovníci.

Na prvním místě musí být vždy zájem dítěte. Nemělo by být proto přípustné, aby ředitel, ředitelka, učitel, učitelka na základní škole nevěděli, jaká práva mají děti, jejich rodiče. Není ani možné, aby pedagogičtí pracovníci nevěděli, jaké jsou ze zákona jejich práva a povinnosti. Zde je nutné pedagogické pracovníky rozdělit na ředitelky, ředitele a ostatní pedagogické pracovníky. Pozice ředitelky, ředitele v sobě nese nutnost právní předpisy znát a potřebu seznamovat se s nimi, protože jsou ve většině případů právní osobou. Z této funkce tak vyplývají daná práva a povinnosti znát. Bez znalosti právních předpisů by ředitelka, ředitel svou funkci vykonávat nemohla. Z postu zaměstnavatele je ředitel povinen seznamovat své podřízené s legislativními otázkami. Záleží ale na každém jedinci, jak tuto povinnost dodržuje a jak je pro něj samotného znalost právních předpisů svých podřízených důležitá. Zda není spíše přítěží. Jiná situace je u učitelek, učitelů a ostatních pedagogických zaměstnanců. V životě dětí, rodičů a pedagogů nastávají různé situace, některé lze považovat za běžné, ale nastávají i situace extrémní, výjimečné či neobvyklé. V každé takové chvíli je nutné, aby pedagogický pracovník věděl jak správně a podle právních předpisů postupovat a jak tyto situace správně řešit. Pokud absolvent nastoupí do zaměstnání je povinností zaměstnavatele, seznámit jej se školskou legislativou. V praxi se zaměstnavatel většinou věnuje pouze předpisům vyplývajících z pracovně právních vztahů. Školské právo je většinou opomíjeno. Ani další vzdělávání pedagogických pracovníků se školskému právu příliš nevěnuje. Zde se jedná spíše o výchovně vzdělávací trendy a postupy. Jedinou oblastí, týkající se práva, je oblast bezpečnosti dětí a pracovníků. A jediným místem, kde je školní legislativa vyučována, je vysoká škola. Se školským právem se tedy musí většina pedagogických pracovníků seznámit sama.

2.2 OBSAH PRÁVNÍHO VĚDOMÍ

Obecně se má za to, že má nedostatek informací v oblasti práva svoje objektivní příčiny jednoduše v tom, že se otázkám práva a výuky jeho minima pro potřeby učitelů a pedagogických pracovníků na vysokých školách pedagogického směru, nevěnuje tolik potřebná pozornost. Od roku 2000 některé vysoké školy zařadily do výukového plánu jako povinně volitelný předmět právě základy práva pro učitele, pod označením Školská legislativa. JUDr. Mitlohner uvádí, že: „... se učitel během své praxe dostává do nesčetných, někdy značně komplikovaných situací, ve kterých je postaven tváří v tvář problému, který musí řešit buďto okamžitě, anebo jen s minimální časovou rezervou pro konzultaci s kolegy, nadřízenými nebo odborníkem z oblasti práva. Profesionální přístup je jediným možným řešením a jakákoliv improvizace by mohla vést ke značně komplikovaným situacím“¹³. Podle odborníků, kteří se zabývají právním školením pedagogických pracovníků v oblasti bezpečnosti dětí a zaměstnanců, by učitel, učitelka v každém případě měli převyšovat rodiče dětí svou znalostí právě z oblasti práva. A to z důvodu, aby mohli, jednak fundovaně vyhodnotit nastalou situaci, okamžitě reagovat a následně své jednání patřičně obhájit. Druhým důvodem je, aby mohli hodnotit připomínky rodičů, s jistotou na ně odpovídat a tím je vychovávat pro výchovu dětí. Zásadní problém vidí v samotných pedagogických pracovnících, kteří se často schovávají za pozici zaměstnance školy, veškerou odpovědnost nechávají na řediteli, ředitelce a o právní problematiku se odmítají zajímat. Často se setkáváme s naprostou nevědomostí v oblasti práva, a to jak práva a povinností vyplývajících ze svého postavení učitele, tak v oblasti práva dětí a rodičů. Rozhodně bych uvítal, aby se pedagogové s touto otázkou seznamovali již v průběhu svého vzdělávání. Samozřejmostí by mělo být seznamování s právními předpisy před nástupem do zaměstnání. Přestože pedagogové každodenně pracují s dětmi a jejich rodiči často se setkáváme s tím, že netuší, co obsahuje Úmluva o právech dítěte. Přesto si ale myslím, že se znalostí školského práva jsou na tom pedagogičtí pracovníci lépe než s oblastí práva pracovního.

¹³ Mitlohner, M. Právo v pedagogickém prostředí. Hradec Králové, Gaudeamus, 2008, 1. vydání, str. 67

2.3 PROFESNÍ ETIKA

Obecný požadavek vyjádřený slovy: „učitel má být pro žáky vzorem v uznávání etických hodnot“ je založen na způsobu vykonávání praktických učitelských činností v souvislosti s nepsanými etickými normami. Tyto normy vystihují nejpodstatnější rysy platné morálky, mají funkci ideálního modelu jednání a slouží i jako hodnotové regulátory jednání.

Definice Profesní etiky: „Soubor etických požadavků, které je nutno respektovat při výkonu určité profese. Ve vyspělých zemích bývají tyto požadavky shrnuty do etického kodexu dané profese“¹⁴.

Profesní etiku mají všechna povolání. Respektování a uznávání mravního kodexu není vynutitelné zákonem, i když jednotlivé v něm obsažené normy mohou být zároveň součástí právního kodexu. Existují povolání, pro která je etika typičtější, než pro jiná. Jsou to povolání, kterým se říká povolání vztahová. Například profese lékaře, soudce, učitele, politika, novináře, tedy taková, kde je obsaženo zaměření na člověka a interakce s ním. Zvláštnost a obtížnost takových povolání je dána tím, že „objektem“ působení je člověk. Výsledek profesní činnosti je pak závislý nejen na odbornosti vykonavatele profese, ale i na druhém člověku, který do interakce vstupuje. Učitelství nemá, na rozdíl od lékařů, zdravotních sester, sociálních pracovníků a pěstounů oficiálně stanovený etický kodex. Důvodem snad může být, že učitelství je považováno samo o sobě za povolání, v němž se v průběhu staletí natolik ustálila etická stránka, že psaný kodex ani nepotřebuje. Základem pedagogické etiky člověka je uznávání určitých hodnot, zaujímání postojů a jednání podle nich. V rámci současné školy jsou aktuální hodnoty: obecně lidské, občanské, multikulturní, enviromentální, sociální. K těmto hodnotám má učitel vést žáky. Proto je třeba, aby si svůj systém hodnot sám uvědomil a utřídil. Jeho systém hodnot by měl korelovat s hodnotami společenskými. Právě proto by v jeho žebříčku hodnot neměly chybět hodnoty jako akceptování občanských povinností, respektování zásad trvale udržitelného rozvoje, uznávání rovnosti ras a etnik, humanismus, odpovědnost za vývoj svěřených žáků, demokratismus v evropských souvislostech, prosociální citění, empatie. Na tyto hodnoty se zaměřuje v současném českém školství Rámcový vzdělávací program.

¹⁴ Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. Pedagogický slovník. Praha, Portál, s. r. o., 1995, str. 63

2.4 MRAVNÍ PROFIL UČITELE

Kromě uznávání a dodržování hodnot je profesní etika učitele založena také na plnění povinností a osobních a mravních kvalitách. Z toho vyplývají představy o tom, jaký má být „ideální učitel“, tj. učitel s dokonalým mravním profilem. Do mravního profilu učitele patří schopnost sebeakceptace, tedy schopnost být vyrovnanou osobností, znát své přednosti i nedostatky, umět se s nimi vyrovnat, eliminovat jejich nepříznivé působení a využívat rysů kladných, být schopen nadhledu a postupného zlepšování na základě rostoucí zkušenosti. Dále akceptace druhých, brát ostatní takové, jací jsou, být tolerantní k jejich chybám, ale nepomíjet je, při výchově stavět na dobrém, které je obsaženo, i když v míře nestejně, v každém jedinci. Důležitou složkou mravního profilu učitele je i komunikativnost a láska k dětem vycházející z lidské přirozenosti, z potřeby mezilidských vztahů, mít rád děti, chápat i jejich nedostatky a odlišnosti, snažit se pěstovat jejich vlohy a dávat jim svůj vztah k nim najevo. V neposlední řadě informovanost ve vědomostech ze svého oboru, pedagogiky a psychologie, mít schopnost odpovídat na dotazy žáků z nejrůznějších oblastí, být ochoten zajímat se o otázky filozofie, sociologie, veřejného života a kultury vůbec. Ideální učitel měl být informovaný, flexibilní, optimistický, příkladem rolového chování, schopen uvádět teoretické poznání do praxe, důsledný, jasný a stručný, otevřený vůči druhým, trpělivý, vtipný, dostatečně sebejistý, dobře připravený na profesní dráhu, vhodně upravený. Ve vztahu k žákovi se učitel snaží vycházet z přesvědčení, že žák je osobnost zasluhující úctu a slušné chování, nevystavuje žáka ironii a zesměšňování, při výchovných krocích staví na žakových kladných charakterových rysech, věří ve schopnosti žáků a v jejich snahu, snaží se být objektivní a spravedlivý, pomáhá žákům v učení a v řešení jejich problémů, se žáky komunikuje taktně a otevřeně. Vyučující se musí vyhnout každé činnosti poškozující fyzickou, psychickou a sociální seberealizaci a pohodu žáků, dotýkající se jejich lidské důstojnosti, narušující důvěru ve smysluplnost vlastní existence, zpochybňující smysluplnost existence světa a lidského snažení, ohrožující zdraví a životy. Mezi další etické kvality učitele patří i dodržování společných pravidel, kladný vztah k životnímu prostředí, respektování obecně přijatých humánních zásad, kultivované chování a taktní přístup k žákům i k rodičům¹⁵.

¹⁵ Srovnej Soubor vnitřních předpisů a směrnic, ZŠ Slovácká, Břeclav

2.5 ODPOVĚDNOST UČITELE

Za koho a co je učitel odpovědný?

V první řadě za žáky - za jejich zdraví a bezpečnost, za jejich intelektuální a mravní rozvoj. Tato odpovědnost spočívá ve vytváření podmínek pro učení, podpory učení u všech žáků, individuálním přístupem, volbě vhodných a efektivních vyučovacích a diagnostických metod.

Za průběh vyučování a jeho metodicko-odbornou úroveň - očekává se, že bude odborníkem ve svém oboru. Nutností je povinnost neustále se ve svém oboru vzdělávat a v metodice oboru se zdokonalovat.

Za školu - dbá na dobré jméno školy při prezentaci na veřejnosti, na klima školy i atmosféru třídy, partnerské vztahy se žáky i spolupracovníky.

Za spolupráci s rodiči - odpovědnost za děti leží na škole i na rodičích, ale iniciátorem vzájemných kontaktů a aktivit musí být učitel. Má být přístupný návrhům i kritice rodičů, má hledat možnosti užitečného podílu rodičů na životě školy a poskytovat výchovné poradenství rodičům i žákům.

Za efektivní administrativu - z hlediska fungování a provozu je škola organizací jako každá jiná. Má tedy svou byrokracii a administrativu, při níž se uplatní přesnost, svědomitost, pečlivost.

V neposlední řadě pak za sebe sama - učitel je člověk jako každý jiný, proto stojí před dilematem: chce sám žít, mít úspěch, užívat si života, realizovat svoje cíle a představy. Sice koná službu pro žáky, to však bude dělat dobře pouze tehdy, když sám bude vyrovnanou osobností, která sice pracuje pro jiné, ale sama dochází ve své práci k naplnění, realizaci a spokojenosti, vyzná se v sobě, zná své silné i slabší stránky a vyhýbá se všemu, co může ohrozit jeho zdraví, pracovní výkonnost a schopnost působit na jiné¹⁶.

Komu je učitel odpovědný?

Společnosti - za dobře odváděnou práci, u vědomí její důležitosti a přínosu pro společnost. Učitel je povinen usilovat o hodnotové představy a výchovné cíle, které jsou dány oficiálním učebním plánem (kurikulem), i když neodpovídají jeho osobnímu přesvědčení.

Rodičům, případně osobám odpovídajícím za výchovu (pěstounům, zákonným zástupcům). Rodiče mají právo důvěřovat osobním mravním kvalitám učitele a být přesvědčení, že jejich dětem se dostává dostatek mravních podnětů. Musí však také chápat, že zodpovědnost

¹⁶ www.pedagog.ic.cz

za výchovu leží i na nich.

Vlastnímu svědomí - ideální stav je, když vlastní mravní norma a požadavky společnosti na etické chování jsou v souladu. V takovém případě učitel může skutečně vychovávat podle „svého vlastního vědomí a svědomí“. Existují-li mezi svědomím učitele a požadavky společnosti konflikty, měl by učitel hledat kompromis. Nelze-li jej najít, je rozhodující vlastní svědomí.

„Každý učitel má být takový, jakými chce učinit své žáky“ (J. A. Komenský)

„Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí“¹⁷. Toto ustanovení upravuje i preventivní působení, tedy předcházení škodám i tam, kde ke škodě ještě nedošlo, nebo dokonce ani taková škoda bezprostředně nehrozí. Z toho plyne, že učitel je povinen organizačně či konkrétně osobně na místě organizovat činnost školy, resp. činnost žáků tak, aby škodám předcházel (v rovině organizační, legislativní, kontrolní apod.). Profesní kompetence učitele je tedy nutno rozšířit o schopnost tvorby a realizace interních organizačních předpisů, činnost dohledovou, kontrolní a organizační.

Obsahem právní odpovědnosti jsou všechny činnosti učitele při zajištění požární bezpečnosti a pravidelných kontrol vyhrazených zařízení, organizaci výuky v tělocvičně, organizaci činnosti v pracovních odborných předmětech (fyzika, chemie, biologie, jazyková a sluchátková učebna...), organizaci pohybu žáků na chodbách, organizaci mimoškolní činnosti v prostorách školy, prevenci sociálně negativních jevů atd.

Tyto činnosti se odvíjejí zejména od školské legislativy platné pro organizaci výuky či konkrétních činností žáků ve škole. Učitel musí být informován o způsobech a formách tvorby, aplikace a interpretace obecně závazných právních předpisů v praxi, umět tvořit jednoduché obecně závazné předpisy školy či školského zařízení, umět tvořit konkrétní individuálně závazné akty realizace práva organizující činnosti učitelů či žáků, orientaci při organizaci zajištění povinností učitele při realizaci výchovně vzdělávacího procesu.

Právní termín „subjektivní odpovědnost“ znamená, že je nutno odpovědnému (učiteli) prokázat zavinění za škodu. Termín „objektivní odpovědnost“ vzniká bez zavinění konkrétní osoby. Objektivní odpovědnost vymezují Ust. § 420, odst. 1, ObčZ: „Každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti“¹⁸ a Ust. § 420, odst. 3, sice stanoví,

¹⁷ ust. § 415 zák. č. 40/1964 Sb., Občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů

¹⁸ ust. § 420, odst. 1, ObčZ

že: „Odpovědnosti za škodu se ten, kdo ji způsobil, zproští, jen prokáže-li, že škoda byla způsobena neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu anebo vlastním jednáním poškozeného“¹⁹. Existují příklady objektivní odpovědnosti, které toto pravidlo mohou prolomit.

Pro učitele z těchto ustanovení tedy vyplývá nutnost mít řádně vedenou evidenci školení o bezpečnosti, popřípadě smluvní vztah mezi provozovatelem místa, kde se událost stala, mít vlastní pojištění pro tento typ události, vést evidenci úrazů a škodních událostí, mít vystaven cestovní příkaz (nařízení pracovní cesty od zaměstnavatele).

Odpovědnost za odcizení či zničení vnesených nebo odložených věcí je typický příklad objektivní právní odpovědnosti provozovatele (školy). Týká se však pouze těch věcí, které se obvykle do školy nosí, nebo mohou nosit a jejich hodnota nesmí být větší než 5.000,- Kč. Pokud si tedy žák odloží věc, kterou si do školy přinesl, na „místě obvyklém“, nese škola objektivní odpovědnost za ztrátu či zničení takové věci. Odpovědnosti za škodu způsobenou na vnesených nebo odložených věcech se týká ustanovení § 433 a násl. ObčZ, která stanoví, že: „... je-li s provozováním nějaké činnosti zpravidla spojeno odkládání věcí, odpovídá ten, kdo ji provozuje, občanovi za škodu na věcech odložených na místě k tomu určeném, nebo na místě, kam se obvykle odkládají, ledaže by ke škodě došlo i jinak. Odpovědnosti se nelze zprostit jednostranným prohlášením ani dohodou. Za klenoty, peníze a jiné cennosti se takto odpovídá jen do výše stanovené prováděcím předpisem (5.000,- Kč). Byla-li však škoda na těchto věcech způsobena těmi, kteří v provozu pracují, hradí se bez omezení.“ Na této odpovědnosti nic nemění ani to, že se vyhlásí či vyvěsí tabulka s nápisem např. „za odložené věci se neručí“.

Právo na náhradu škody musí být uplatněno u provozovatele (vedení školy) bez zbytečného odkladu. Podle § 436 ObčZ: „Právo zanikne, nebylo-li uplatněno nejpozději patnáctého dne po dni, kdy se poškozený o škodě dozvěděl.“

¹⁹ Ust. § 420, odst. 3, ObčZ

3. VLIVY PROSTŘEDÍ NA PRÁVNÍ VĚDOMÍ

3.1 POSTAVENÍ SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA VE ŠKOLE

Průměrný učitel vypráví. Dobrý učitel vysvětluje. Výborný učitel ukazuje. Nejlepší učitel inspiruje.“ Artemis Ward²⁰

Podle Pedagogického slovníku, str. 147 je: „pedagogická komunikace – zvláštní případ sociální komunikace. Je zaměřena na dosažení pedagogických cílů, mívá vymezen obsah, sociální role účastníků, stanovená či dohodnutá komunikační pravidla“²¹. Tato definice tedy ustanovuje do role sociálního pedagoga každého z výchovných pracovníků na základní škole a nejen na ní. Na každém z nás tedy do jisté míry závisí i vztahy mezi rodinou a školou, který nebývá jednoznačně bezrozporný, liší se sociálně a kulturně utvářené styly, jimiž rodiče reagují na působení aktérů výchovy. Rozmanitost kulturních prostředí, diferenciací jejich životních podmínek, problémy vztahů a autority v rodinách, nejzávažněji pak působení dysfunkčních rodin kladou velký důraz na pedagogy, jejich takt a um při řešení konfliktů, ke kterým při vzájemné komunikaci dochází. Činnost sociálního pedagoga spočívá především v řešení problémů vzniklých ve společnosti, zejména poskytováním vzdělávání a pomoci osobám, které se dostaly do tíživé životní situace, a dále je jeho činnost zaměřena na prevenci. Jeho činnost má široké rozpětí, dalekosáhlé působení a to ať již v rodině, v malých sociálních skupinách, v pracovním prostředí, a také ve státě samotném. Sociální pedagog poskytuje pomoc jednotlivcům i skupinám.

4. KONFLIKTY

4.1 VZÁJEMNÉ KONFLIKTY MEZI PEDAGOGY

Škola je prostředí jako stvořené pro konflikty. Vznikají zde podobně jako v ostatních „firmách“. Navíc však vzhledem k pestré vztahové síti v jejím prostředí se objevují v různé intenzitě mezi rodiči a učiteli, učiteli a žáky i mezi žáky samotnými. Podle psychologa Petra Kříže je při řešení konfliktů nutné, aby se jeho aktéři zbavili myšlenky, že jejich názor je jediný možný. Častým zdrojem konfliktů mezi učiteli je závist, různé pojetí pedagogické práce či styl řízení školy. Každý učitel má jiné priority ve své práci, preferuje jiný přístup,

²⁰ <http://citaty.net/vyhledavani/?h=ka%C5%BEd%C3%BD+u%C4%8Ditel+m%C3%A1+>

²¹ Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. Pedagogický slovník. Praha: Portál, s. r. o., 1995

at' již volnější nebo přísnější. Není-li pedagogický sbor naladěný na podobnou strunu, mají jednotlivci tendence vyčítat ostatním jejich přístup. Výjimkou nejsou ani rozpory mezi dvěma učitelskými generacemi. Základní prevencí je otevřená komunikace: každý učitel by měl mít možnost otevřeně vyjádřit svůj názor a nebýt za to stíhán vedením ani kolegy. Na některých školách hudba budoucnosti nebo záchvěvy minulosti, v každém případě ale nezbytnost pro pozitivní přístup a klima ve škole. Učitelé musejí mít dostatečný prostor i pro výměnu názorů - není dobré řešit na poradě konflikty, které se nahromadí za čtvrt roku. A důležitou prevencí jsou i samotné manažerské schopnosti vedoucích pracovníků - ředitele, zástupce ředitele, vedoucích předmětových komisí. Měli by umět řídit nejenom školu, ale i pravidelné schůzky menších skupin učitelů, např. předmětových komisí, na kterých lze menší konflikty vyřešit. Schopnost ustoupit ze své pozice, to znamená respektovat, že druhý je hrdý na něco, co já tolik neobdivuji, na to je zapotřebí zralejší osobnost. V mladém učitelském věku mnozí odmítáme respektovat své zkušenější kolegy, ale sami respekt vyžadujeme. S přibývajícím věkem a snad i zkušeností, případně únavou z práce, přijde člověk na to, že se mu nechce vyčerpávat zbytečnými konflikty. Mnohdy je lepší udělat ústupek a šetřit si síly na podstatné střety, což jsou třeba spory o koncepci školy. Ale i zde musí platit, že učitelé budou své názory vzájemně respektovat a hledat konsensus. Bohužel se mnohdy mezi učiteli projevuje spíše rivalita a neochota navzájem si pomáhat.

4.2 KONFLIKTY MEZI PEDAGOGY A RODIČI

Vztahy mezi pedagogy a rodiči jsou snad nejrozšířenějším zdrojem neshod. Rodiče jsou různí a i jejich očekávání od školy a učitele se velmi liší. Některý z rodičů klade důraz pouze na vzdělání, vědomosti. Jiný předpokládá zlepšení či upevnění charakteru dítěte a bazíruje spíše na výchovné funkci pedagoga. Od učitelů už dnes rodiče očekávají, že se bude věnovat dítěti individuálně, bude se snažit mu porozumět a hlavně bude připraven mu v případě potřeby pomoci. Důležité bývá pro rodiče hodnocení žáka jako ukazatel zlepšení a růstu. Potíž je v tom, že když rodič učiteli naznačí, že se mu něco v jeho přístupu k dítěti nelíbí, pedagog to obvykle vnímá jako útok na svou osobu. A totéž platí obráceně. Pokud pedagog vytkne rodiči, že třeba nedostatečně kontroluje domácí úkoly dítěte, většina rodičů to vnímá jako útok na svou schopnost vychovávat. Vztahy učitelů a rodičů jsou tedy potenciálně konfliktní půdou, vyučující by proto měl dávat rodičům najevo, že si jich váží a respektuje jejich roli těch, kdo jsou za dítě nejvíce odpovědní. Ideální je, když se obě strany shodnou,

že případné problémy žáka jsou jejich společným problémem. Všichni zainteresovaní dospělí musí dosáhnout výsledného pocitu, že spolupracují ve prospěch dítěte a že nejsou soupeři, kteří si vzájemně snaží dokázat, kdo dělá větší chyby.

5. MOŽNÁ ŘEŠENÍ

5.1 PRÁVA A POVINNOSTI RODIČŮ

Předpokladem dobré spolupráce je také znát svá práva a povinnosti rodiče. Rodič má právo na umístění svého dítěte na základní škole, právo vybrat si pro své dítě školu podle vlastního rozhodnutí, právo na kvalitní výchovu a vzdělávání svého dítěte, právo na informace o práci školy a na informace o školní práci svého dítěte. Má také právo na pomoc školy a zvláštní přístup k dítěti, pokud jde o žáka se zvláštními vzdělávacími potřebami. Pokud je s něčím ve škole nespokojen, má právo žádat sjednání nápravy, zapojit se do činnosti organizace rodičů a přátel školy či kandidovat do školské rady. Základními povinnostmi rodiče je zabezpečení materiálních podmínek pro svoje děti, psychický rozvoj a kultivace osobnosti dítěte. Jedná se o utváření emocionálních, charakterových a morálních rysů osobnosti. Rodiče také zajišťují pocit bezpečí, který dává dítěti bezvýhradná rodičovská láska. Další z povinností je zajistit pravidelnou docházku svého dítěte do školy a mít aktivní zájem o jeho vzdělávání. Nezabýváme se tu všemi právy a povinnostmi rodičů, ale pouze těmi, které se týkají výchovy a vzdělání ve škole, které uvádí Rymešová, Žáková²². Potřeba spolupráce školy a rodiny vyplývá z potřeb dítěte. Nejedná se tedy o výmysl učitelů ani moderní pedagogiky, jak se některým rodičům může zdát. Již Komenský klade důraz na jednotnou výchovu. Aby mohla nejen rodina, ale i škola tuto výchovnou úlohu plnit, je nezbytná vzájemná spolupráce. Nepřikládá se jí bohužel takový význam, jaký by si zasloužovala. Ochota spolupracovat by měla být jistě na obou stranách, ale iniciativa ke spolupráci se očekává především ze strany školy. Na učitelě závisí, zda si svojí snahou prospět žákům získají důvěru rodičů. Pokud rodiče cítí, že se učitel snaží jejich dítěti porozumět a pomoci, že mu na něm záleží, budou spíše ochotni s učitelem spolupracovat a podílet se na společných aktivitách a vzájemně si pomáhat. Dobrá spolupráce mezi rodiči a učitelem je velmi prospěšná zejména pro samotného žáka. Nemám na mysli jen situace při řešení problémů, ale i při běžném chodu třídy, kdy správným vzájemným porozuměním a pochopením předejdeme zbytečným nepříjemnostem a konfliktům, které žáky samozřejmě

²² Rymešová, J., Žáková, M. Škola bez tajemství, aneb, Co by rodiče měli vědět o škole. Praha: Kvarta, 1993

negativně ovlivňují. Spolupráce mezi učitelem a rodiči je také určitý vzor chování pro žáky. Způsob jednání rodičů s učitelem dítě lehce přebírá a pokládá jej za běžný. To si často rodiče často neuvědomují. Pokud s vyučujícím řeší nedorozumění emotivnějším způsobem v přítomnosti svého potomka, bude žák tento způsob chování se k učiteli považovat za běžný. Svému dítěti tak rodiče škodí, protože žák se identifikuje se vzorem chování, které není ve škole akceptováno. Podobně rodič, který komunikaci se školou pokládá za nedůležitou, dává svému dítěti vzor laxnosti a nezájmu, jehož napodobování bude dítěti činit potíže. Tak snadno, i když nechtěně zasévá semínka konfliktu a nedorozumění. Proto by měla být dobrá spolupráce cílem rodičů i učitelů a výsledkem jejich společného snažení.

5.2 PREVENCE

Ne všechny rodiny, se kterými se učitelé setkávají, jsou stabilní a funkční. Problémové rodiny mají plnění svých funkcí ztížené rodinnými problémy, snaží se však, aby se děti dotkly co nejméně. Dysfunkční rodiny však již svoji funkci neplní nebo svým jednáním děti dokonce ohrožují. Učitel se při své práci setkává s různými druhy rodin. Nejnáročnější je bezesporu komunikace s rodiči z problémových a dysfunkčních rodin. Záleží-li učiteli na žákovi, je spolupráce s těmito rodinami nezbytná.

5.3 NÁVRHY NA ŘEŠENÍ

V dnešní době, kdy se začíná více hovořit o spolupráci rodiny a školy, se rodiče sami snaží do chodu školy nějak zapojit. Záleží samozřejmě na typu školy a úrovni rozvoje vzájemné spolupráce. Ovlivnit tyto snahy mohou učitelé svými postoji k rodičům. Učitelé by měli vycházet z toho, že rodiče mají primární občanská práva na dítě, škola bývá v lepším případě na druhém místě. Škola rodičům pomáhá se vzděláním, výchovou a především socializací dětí do společnosti. Rodiče by měli být nejdůležitějšími partnery školy. Pomoci k větší otevřenosti, důvěře a spolupráci může učitel poskytováním informací o škole, třídě a žákovi nebo zapojením rodičů do výuky či rady školy. Někteří rodiče se snaží podporovat školu, kterou navštěvuje jejich dítě, finančně či poskytnutím vhodných učebních materiálů a pomůcek. Mnoho rodičů je ochotno škole pomoci, pokud jsou učitelem nebo vedením

oslovení. Záleží často jen na učiteli, jestli rodiče umí motivovat a dokáže si je pro spolupráci získat.

5.4 VZTAH MEZI ŠKOLOU A RODINOU

Spolupráce může být někdy obtížná, důležité je nezapomínat na to, že učitelé i rodiče jsou rovnocennými „specialisty na děti“. Rovnocennost a vzájemný respekt jsou důležitým předpokladem spolupráce. Vztahy v sociálním systému školy, tedy i vztahy mezi školou a rodinou však automaticky partnerské nejsou. Otevřeného partnerství, kde si každá zainteresovaná strana uvědomuje důležitost svého zapojení, docílíme jen soustavnou snahou a vytrvalostí. Pokud ho chceme dosáhnout, musíme začít nejdříve u sebe, ve škole. První dojem u rodiče můžeme zkazit nepřípravou na schůzku nebo jednoduše jen tím, že telefonický rozhovor s ním odbudeme, protože zrovna nemáme čas. Škola i rodina by měly mít společný cíl. Vzájemné vztahy jej pomáhají naplnit a mají velký vliv i na průběh a výsledky společné činnosti. Proto by oběma stranám neměly být lhostejné. Z daného formálního vztahu rodič - učitel se může postupně utvářet osobnější vztah, díky němuž lze snáze dosáhnout společných cílů.

5.5 TYPY SPOLUPRÁCE

Spolupráci s rodiči můžeme rozdělit na dva druhy: spolupráce pasivní a aktivní. Při pasivní spolupráci rodiče pouze přijímají informace, spolupráce se týká jen jejich dítěte. Při této spolupráci záleží na způsobech komunikace s rodiči, jak je motivujeme a „nalákáme“ k aktivnější spolupráci. Vhodný čas k zahájení spolupráce je na začátku školního roku. Nejjednodušší je začít uspořádáním úvodní schůzky s rodiči. Rodiče ji „berou“ a to většinou i ti, kteří nejsou nějaké větší spolupráci nakloněni. Je to pro ně jednoduchá cesta k pravidelnému získávání informací o dítěti. Tam můžeme seznámit rodiče s organizačními informacemi, které se týkají jejich dětí, změnami v daném školním roce, připravovanými akcemi školy. Rodiče se mohou většinou jednou za čtvrtletí o svém dítěti dozvědět, „jak mu to ve škole jde“, a to je pro ně nejdůležitější. Na prvním místě je tedy dostatečná informovanost rodičů, ať už ústně, písemně pomocí deníčku, e-mailu či přes webové stránky školy. Informujme pravidelně a přehledně, nezahlcujme rodiče zbytečností. Aktualizujme nástěnku na dveřích třídy nebo na stránkách školy, kde si mohou rodiče připomenout již proběhlé akce a uskutečněné projekty. Važme si rodičů, kteří se zapojují, a děkujme jim za pomoc. Nezapomínejme klást důraz na osobní komunikaci, která je nezastupitelná. Využívejme proto každé vhodné příležitosti pro společný rozhovor, např. po vyučování.

Aktivní spolupráce vtahuje rodiče do života třídy, rodič přestává být jen přihlížejícím, ale začíná se i zapojovat. Předpokladem aktivní spolupráce je získat důvěru rodičů. Přirozeně musíme zapůsobit především naším úsilím o zlepšení výuky jejich dětí. Zjišťujme, co rodiče zajímá, co umí a v čem by nám mohli při vzdělávání žáků pomoci. Pokud budou ochotní, zapojme je do konkrétní pomoci a poděkujme jim za to. Dejme o této spolupráci jednoho nebo několika rodičů vědět i ostatním, možná se aktivně zapojí i další rodiče.

Několik nápadů a návrhů na zlepšení spolupráce s rodiči:

- 1) Zajistěme příjemné prostředí pro navázání partnerských vztahu s rodiči.
- 2) Respektujme úlohu rodičů a podporujme vytváření vzájemného respektu.
- 3) Zachovávejme důvěrnost a nedělejme nic, co by nás o důvěru rodičů připravilo.
- 4) Dohodněme se na pravidlech vzájemné komunikace a spolupráce. Ujasněme si, kdy a kde se budeme setkávat, jakým způsobem si budeme předávat informace.
- 5) Nebojme se říct rodičům své plány, přání, očekávání i obavy a dejme jim najevo, že jejich pomoc a podporu budeme potřebovat.
- 6) Nechme rodiče sdělit nám jejich očekávání ze školní docházky dítěte i očekávání vůči nám.
- 7) Nabídněme rodičům více možností a forem spolupráce, ve kterých se mohou zapojit.
- 8) Zaměřme se na silné stránky rodiny a poskytujme jí pozitivní zpětnou vazbu.
- 9) Podpořme vzájemné seznámení rodičů žáků a naplánujme společné třídní akce.
- 10) Vyjděme rodičům vstříc, pokud je to v našich možnostech.
- 11) Nevzdávejme spolupráci s rodiči.

Návrhy na zlepšení spolupráce jsou inspirované radami publikace.²³

²³ Procházková, H. Spolupráce s rodiči. 2. vydání. Brno: Mravenec, 2009

5.6 OTEVŘENOST MEZI PEDAGOGY A RODIČI

Žádní rodiče nejsou dokonalí, i když by si to mnozí přáli. Každé dítě je individuum a rodiče nemohou vždy naplnit jeho potřeby ve všech oblastech. Někdy neodhadnou citový postoj k dítěti, jindy nenaplní jeho potřebu poznávání. Každý dělá ve výchově vlastních dětí chyby. Mnozí rodiče se s touto realitou nedokáží vyrovnat nebo si svá pochybení přiznat. Při komunikaci s učitelem si rodiče zpravidla chtějí chránit své soukromí. Někdy mají i obavy z toho, jak budou před učitelem vypadat a proto nemají zájem chovat se k pedagogovi otevřeně. Otázkou zůstává, jak moc je důvěra a otevřenost mezi rodičem a učitelem důležitá pro dobro žáka samotného. Buďme otevření, nechejme rodiče přijít do našich hodin v rámci dnů otevřených dveří a je-li to možné, tak i mimo něj. Dejme rodičům možnost pozorovat práci svého dítěte i práci naši, aby věděli, že se na nás pedagogy, pokud se jedná o výuku, mohou spolehnout. Postoje rodičů mohou být ovlivněny i nepříjemnými dřívějšími zkušenostmi s vedením školy nebo učiteli. Nedostatečně připravení pedagogové, kteří nevědí jak spolupráci navázat a podporovat, také mohou být překážkou.

5.4 INTERAKCE ŠKOLY A RODINY

Škola je specifická instituce, která působí na dítě a jeho vývoj. Tvoří systém s mnoha vnitřními i vnějšími vztahy. Ovlivňuje nejen žáky, ale i jejich rodiny. Na ně jsou kladeny některé požadavky, jako například dbát na kontrolu domácí přípravy dítěte. Také jsou informováni o chování a prospěchu svého dítěte. A právě hodnocení může mít vliv na emoční klima rodiny. Proto se stává vzájemná komunikace a spolupráce nezbytnou. Je důležité, aby tuto spolupráci rodiny a školy nevnímalo dítě jako „spiklenectví“ proti němu.

5.5 KOMUNIKACE MEZI RODINOU A ŠKOLOU

Stává se, že rodiče a učitel komunikují zřídka, neefektivně a při neprospěchu žáka „hází“ vinu jeden na druhého. Problém bývá v tom, že občasnou a spíše negativní zpětnou vazbu od učitele dostávají rodiče mnohdy až v době, kdy se problém vyskytne. Pro rodiče je snazší vinit z neprospěchu svého dítěte učitele, než hledat způsoby jak problém dítěte řešit. Učitel na druhé straně mnohdy přisuzuje problémy dítěte vnějším faktorům jako je temperament nebo dysfunkční rodina. Naštěstí mají obě strany společný zájem - a tím je náprava školních nedostatků žáka. Je mnoho cest jak mohou rodiče a učitelé spolupracovat. Učitelé by měli poskytovat rodičům pravidelně informace o probíraném učivu a pokrocích žáka a pokusit

se zapojit rodiče do aktivit třídy. Je také rozdíl mezi pouhým informováním rodičů a vzájemnou komunikací. Ta by měla být oboustranná. Zmíním nyní formy, které se mohou stát prostředkem komunikace a mohou být přínosné pro školu i rodinu.

„Deníček“ nebo Úkolový deník

Do deníčku si žáci zaznamenávají domácí úkoly a píší skutečnosti, které potřebuje učitel sdělit rodičům.

Informační dopis

Jedná se o zprávu zčásti společnou pro všechny, v níž učitel sděluje probíraná témata. Ve druhé, individuální části mohou být sděleny informace o pokrocích, případně nedostatecích, na které je třeba se zaměřit doma. Tato pravidelná forma informování může mít i komunikační charakter, pokud též rodiče sdělují informace o dítěti, které se školou souvisejí. Jedná se většinou o informace týkající se domácí přípravy dítěte nebo sdělení přání i obav rodičů. Variantou je komunikace prostřednictvím e-mailu, záleží na domluvě, který způsob vyhovuje oběma stranám.

Osobní setkání

Tuto formu můžeme nazvat konzultačními hodinami, o kterých rodiče vědí, že jim učitelé budou v tuto dobu k dispozici. Zpravidla před nebo po vyučování nemají rodiče možnost si s učitelem pohovořit. Výhodou konzultačních hodin je nižší pravděpodobnost vzájemného nepochopení, než u písemného kontaktu.

Telefonická komunikace

Jedná se o častý způsob komunikace ze strany rodičů, pokud nemají možnost osobního setkání s učitelem. Často takto omlouvají nepřítomnost dítěte nebo se informují o prospěchu nebo chování dítěte. Protože učitel není během výuky k zastížení, využívají rodiče po dohodě často k tomuto účelu také SMS zprávy.

Komunikace „přes dítě“

I když se v odborných publikacích tento typ komunikace neuvádí, je na školách běžný. Učitel i během vyučovací hodiny, pokud zjistí u žáka nedostatky, může rodičům vzkázat: „Vyřídí, prosím, mamince, aby s tebou zopakovala ...“ Při komunikaci s rodiči hraje důležitou roli atmosféra školy a její vedení, jehož podpora může ve značné míře výsledek snahy o komunikaci pozitivně ovlivnit.

Poskytnutí prostoru

Ať už se prostor, kde by se mohli rodiče scházet, bude nazývat jakkoliv, vhodné je poskytnout rodičům literaturu o výchově, vzdělání, rodičovství aj. například formou malé knihovničky²⁴.

Berme však v úvahu též časovou vytíženost rodičů, která jim mnohdy neumožňuje více se zapojit. I když je komunikace vzájemná komunikace rodičů s učiteli pro školní úspěšnost dítěte důležitá, neměli bychom zapomínat, že z hlediska učení dětí je významnější domácí činnost rodičů s dětmi. To má přednost před zapojením se do aktivit školy. Dohled rodičů při plnění domácích úkolů je jen část z činností, kterým by se měli rodiče s dítětem věnovat. Důležité je, aby rodiče pomáhali dětem vytvořit pozitivní vztah ke škole, rozvíjeli vhodně jejich slovní zásobu a vyjadřování. Měli by se též snažit o aspoň krátký, každodenní rozhovor s dítětem, ve kterém je hlavním úkolem rodičů naslouchání. Déle můžeme zmínit kladení náročných, ale realistických požadavků na dítě, povzbuzování ve zvědavosti a přirozenému hledání odpovědí na otázky. K prospěšnému vývoji dítěte také přispívá, pokud rodiče věnují pozornost prostředí, ve kterém se dítě pohybuje, všímají si, s kým se jejich dítě setkává a tráví svůj volný čas.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

6. VÝZKUM

Během své učitelské praxe jsem po konzultacích s učiteli a řediteli škol došla ke zjištění, že mnoho z nich považuje orientaci ve složitých situacích, vyžadujících znalost právních předpisů a další legislativy za jeden z problémů v práci pedagogických pracovníků. Rozhodla jsem se tuto problematiku blíže prozkoumat, proto jsem si zvolila pro bakalářskou práci téma Učitel základní školy a jeho právní vědomí. Během přípravy dotazníku jsem si však uvědomila, že problémy vyplývají často ze špatné nebo nedostatečné komunikace mezi rodinou a školou a k jejich řešení by přispěla i lepší znalost právní problematiky. Proto jsem rozšířila svou práci i o oblast komunikace. Soustředila jsem se také na zjištění

²⁴ Cuvašev, I.V. Spolupráce školy s rodiči žáků. 1. vydání, Praha: SPN, 1956, str. 43

úrovně právního vědomí učitelů základní školy, jak ji vnímají oni sami i jejich nadřízení. Nechtěla jsem pouze mapovat, na jaké úrovni se v současnosti nachází. Mým cílem bylo také zjistit pohled učitelů a rodičů na vzájemné vztahy při spolupráci a na základě analýzy výsledků šetření navrhnout způsob řešení krizových situací, vhodný pro obě strany. Dílčím cílem bylo zjistit převažující důvody vzájemného kontaktu, nejčastěji využívané způsoby komunikace a které z nich každá strana považuje za efektivní. Dále jsem chtěla znát očekávání rodičů od učitelů, a jestli jsou si učitelé těchto očekávání vědomi. Pro zlepšení vzájemných vztahů jsem rovněž zjišťovala, čeho si rodiče na učitelích cení a co naopak u nich postrádají. Součástí šetření byly i odpovědi na otázky týkající se vzájemné důvěry mezi učiteli a rodiči a jejího vlivu na vzájemnou spolupráci. Pokládala jsem za důležité najít takové možnosti spolupráce, které by vyhovovaly oběma zúčastněným stranám.

6.1 VÝZKUMNÉ PŘEDPOKLADY

Na základě výzkumných cílů jsem stanovila tyto výchozí předpoklady:

1. Učitelé mají nízkou úroveň právního vědomí.
2. Základní škola se operativně vyrovnává s aplikací změn v právních předpisech, pedagogičtí pracovníci jsou s novými právními normami seznamováni, jejich znalost považují za potřebnou.
3. V kontaktu mezi rodiči a učiteli preferují obě skupiny osobní komunikaci před komunikací prostřednictvím žáka či nějakého média.
4. Výsledky očekávání rodičů od učitelů se budou shodovat s předpokládanými očekáváním učitelů alespoň v polovině zastoupených návrhů.

6.2 VÝZKUMNÉ METODY

„Kvantitativní přístup, stručně vzato, předpokládá, že fenomény sociálního světa (různé jeho aspekty, objekty, procesy ad.), které činí předmětem zkoumání, jsou svým způsobem měřitelné, či minimálně nějak tříditelné, uspořádatelné. Informace o nich, získávané v jisté kvantifikovatelné a co nejvíce formálně porovnatelné podobě. Pak je analyzuje statistickými

metodami se záměrem ověřit platnost představ o výskytu nějakých charakteristik, také o jejich vztazích k dalším objektům a jejich vlastnostem apod.²⁵

Samotným základem kvantitativního šetření není pouze popis proměnných, ale i vztahy mezi nimi. Poznání jejich vztahů a rozložení vede ke stanovení otázek a cílů, které zkoumanou problematiku pomohou otevřít. „To je důležitý bod obecné výzkumné strategie. Nejdříve se podíváme na vztah dvou proměnných a pak se věnujeme vysvětlení tohoto vztahu – to je výborná a základní strategie pro vytváření teorie v kvantitativním výzkumu.“²⁶

Jako výzkumnou metodu jsem zvolila kvantifikovaný výzkum - **dotazníkové šetření**. Bylo využito nestandardizovaného dotazníku pro rodiče a učitele. Jednotlivé položky dotazníku jsou zaměřeny na komunikační platformy a na jejich frekvenci. Současně žádám dotazované o zaznamenání osobní spokojenosti s daným typem komunikace a o návrhy na její zlepšení. Důležitou část dotazníku pro rodiče tvoří otázky týkající se hodnocení dětí. To se totiž velmi často stává hlavní příčinou konfliktů, které mezi rodiči a učiteli vznikají. Plnění těchto požadavků ovlivňuje spokojenost a vzniklé vztahy. Dotazník pro učitele je koncipovaný na stejné bázi. Obsahuje tytéž komunikační platformy a vyjadřuje také (ne)spokojenost učitelů se současným stavem a zároveň návrhy na zlepšení.

Chtěla jsem získat reprezentativní vzorek názorů rodičů a učitelů školy, kde pracuji. Přes jisté obavy a varování kolegů jsem se rozhodla provést dotazníkové šetření u učitelů i rodičů žáků základní školy, abych mohla některé položky dotazníku porovnat. Dotazník byl strukturovaný a částečně nestrukturovaný. K mému překvapení jsem se setkala s větší otevřeností a ochotou u rodičů mých žáků, zatímco někteří kolegové vyjádřili obavy z předání výsledků průzkumu vedení školy a obávali se o odhalení své identity zejména kvůli názoru na hodnocení stylu práce ředitelky školy. Proto jsem následně dotazník doplnila rozhovorem s jednotlivými učiteli a učitelkami. Při žádosti o doplnění dotazníku jsem také zjišťovala, zda dotazník vyplnili zcela podle pravdy, nebo spíše tak, aby neukázal na nedostatky. **Rozhovor** byl anonymní, strukturovaný a částečně nestrukturovaný.

²⁵ Reichel, J. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, str. 4

²⁶ Punch, K.F. Základy kvantitativního šetření. 1. vyd. Praha, Portál, 2008, str. 35

6.3 VÝZKUMNÝ VZOREK

Výzkum sestával z dotazníku určeného rodičům a dotazníku pro učitele naší základní školy. Dotazníky pro rodiče jsem rozdala žákům, aby je předali svým rodičům. Návratnost dotazníku od rodičů byla téměř 93 %, návratnost dotazníku od učitelů 80 %. Návratnost dotazníků od učitelů se zvýšila až po ujištění, že data budou použita výhradně pro statistické srovnání. Někteří kolegové mi pomoc v šetření odmítli. Na dotazník pro učitele tak odpovědělo pouze 36 z oslovených 45 respondentů. U dotazníku pro rodiče byl počet respondentů 28. S větší vstřícností a otevřeností jsem se setkala u rodičů. Nezbyvá než doufat, že jejich jediným motivem byl pouze a právě zájem dítěte.

6.4 ZPRACOVÁNÍ A VYHODNOCENÍ DAT

U obou dotazníků jsem použila otázky otevřené a uzavřené, u dotazníku pro učitele jsem zařadila i otázku polozavřenou. Z uzavřených otázek byly použity oba dva typy, dichotomické i polytomické. Ke zjištění intenzity preference názoru jsem použila posuzovací škály, jako jeden z nástrojů v mém dotazníkovém šetření.

Dotazník pro rodiče obsahuje celkem 22 položky, průměrná doba jeho vyplnění byla 30 minut. Vyplnění Dotazníku pro učitele zabralo zhruba 15 minut a respondenti odpovídali celkem na 30 položek ve dvou částech. Vyhodnocení jsem provedla statistickými metodami. Podle Radvana: “S nominálními nebo ordinálními daty pracujeme tak, že je prostě spočítáme a vyjádříme jejich absolutní četnost ..., nebo raději spočítáme, kolik procent respondentů (relativní četnost) se pod příslušnou kategorií ... zařadilo. Výsledek je pak možné zakomponovat do tabulky (nebo vyjádřit v podobě grafu). Z ní pak můžeme odvodit **modus** (nejčastěji uváděnou hodnotu) a vypočítat ... **medián** (hodnota, která dělí statistickou řadu na dvě poloviny: ...”²⁷

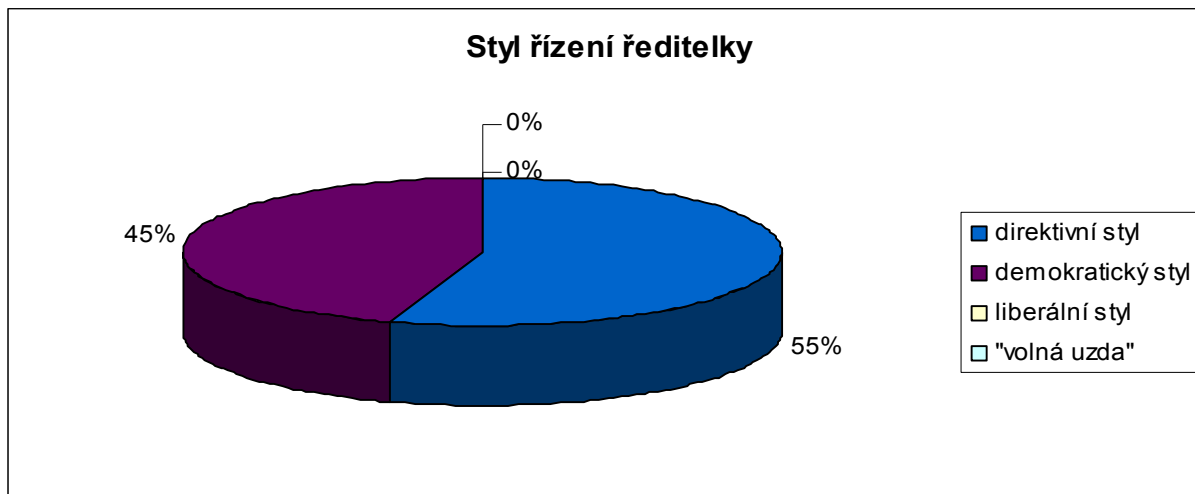
6.5 VÝSLEDKY

První část výzkumného šetření tvořil Dotazník pro učitele. S jeho pomocí jsem chtěla potvrdit nebo vyvrátit předpoklad, že přes nízkou úroveň právního vědomí učitelů se základní škola operativně vyrovnává s aplikací změn právních předpisů, pedagogičtí pracovníci jsou

²⁷ Radvan, E., Vavřík, M. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách. Brno: IMS, 2009, str. 45

s novými právními normami seznamování a jeho znalost považují za potřebnou. Odpovědi pedagogů jsem porovnávala s odpověďmi ředitelky, jak je vyjádřila ve svém dotazníku ona.

1. otázka: Styl řízení ředitelky školy je:

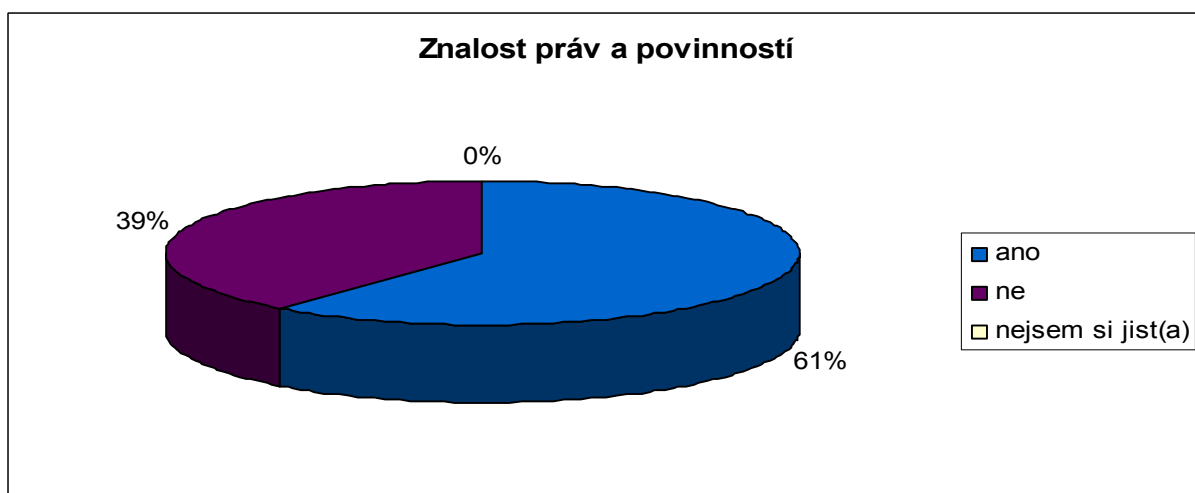

Graf č. 1

Styl řízení ředitelky je hodnocen spíše jako direktivní, než demokratický. Učitelé dostávají přímé úkoly a všechna rozhodnutí jsou ředitelkou osobně schvalována. Tento styl se jeví části pedagogů jako pohodlný, protože ředitelka tak přebírá veškerou zodpovědnost.

Ředitelka popsala svůj styl řízení jako direktivní i demokratický.

2. otázka: Znáte svá práva a povinnosti vyplývající z profese učitele na základní škole?

Graf č. 2

V situaci, kdy člověk vstupuje do právního vztahu, musí počítat s tím, že jeho pracovní pozice přináší práva i povinnosti, které musí respektovat a dodržovat zaměstnanec i zaměstnavatel. Z dotazníku vyplývá, že pedagogové svá práva a povinnosti spíše znají.

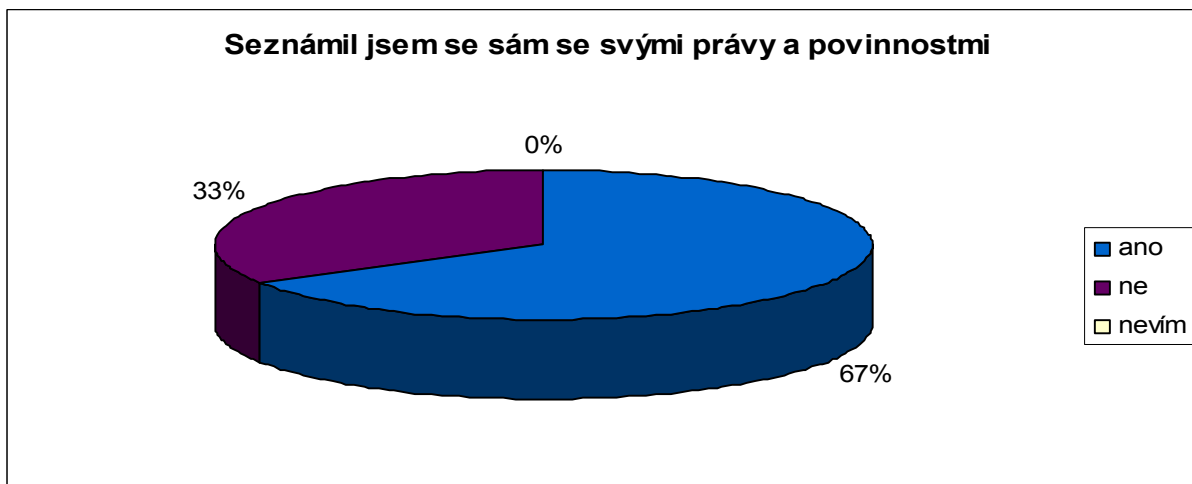
3. otázka: Byl(a) jste seznámen(a) se svými právy a povinnostmi pedagogického pracovníka při přijímání do pracovního poměru zaměstnavatelem?

Graf č. 3

Podle svého stanoviska ŘŠ²⁸ považuje za velmi důležité seznámit nové zaměstnance, kteří z vlastní zkušenosti toto potvrzují. Pouze část nebyla seznámena a někteří si tuto skutečnost už nepamatují (byli přijímáni některým z předchozích ředitelů, pracují ve škole více než 20 let...). Nelze tedy soudit, že zaměstnanci se svými právy a povinnostmi seznamování nejsou.

4. otázka: Při nástupu do zaměstnání jste se sám(sama) seznámil(a) s právy a povinnostmi vyplývající z Vaší profese?

Graf č. 4

Jak jsem uvedla v úvodu, je v zájmu každého člověka, aby se při nástupu do zaměstnání seznámil s právy a povinnostmi, vyplývajícími z jeho budoucí profese. Zajímala mě tedy osobní aktivita jednotlivců při seznamování s právními předpisy. Z grafu vyplývá, že dvě

²⁸ ředitelka školy

třetiny respondentů se seznámily nikoliv pouze s povinnostmi při pedagogické činnosti, ale i s právní ochranou vlastní osoby, například při zranění dítěte během vyučování. Ředitelka školy zaměstnance seznamuje při rozhovoru nad pracovní smlouvou.

5. otázka: Zajímáte se aktivně o nové právní předpisy nebo jejich změny týkající se Vaší profese?

Graf č. 5

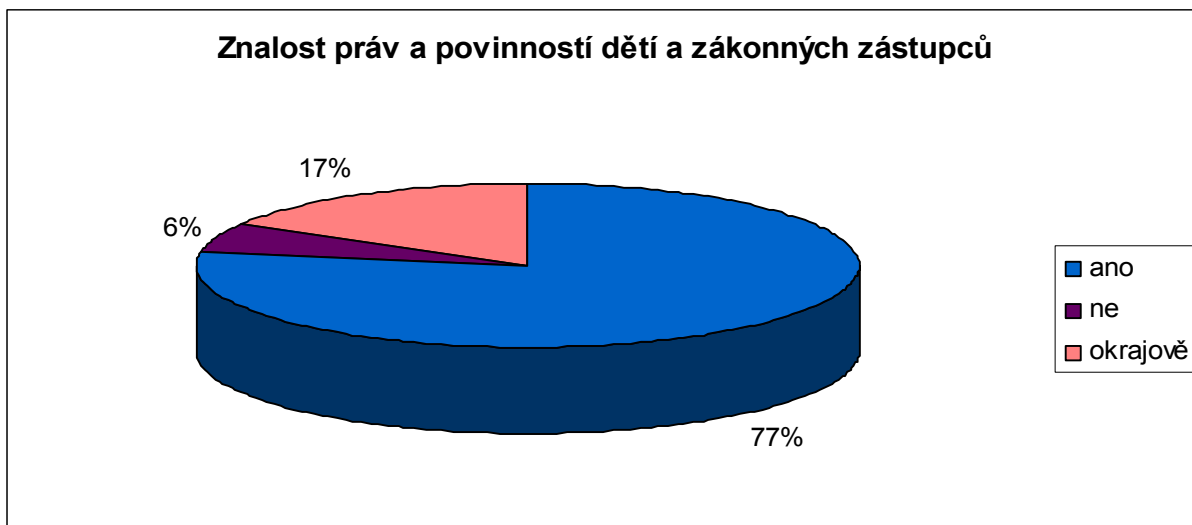
Podle vlastního vyjádření se více než polovina učitelů zajímá o změny a nové právní předpisy, podle ŘŠ se aktivně o právní otázky zajímají pouze jednotlivci.

6. otázka: Jste pravidelně seznamován(a) s novými právními předpisy nebo se změnami a novelizací ve školském zákoně, zákoníku práce či zákoně o pedagogických pracovnících svým zaměstnavatelem?

Graf č. 6

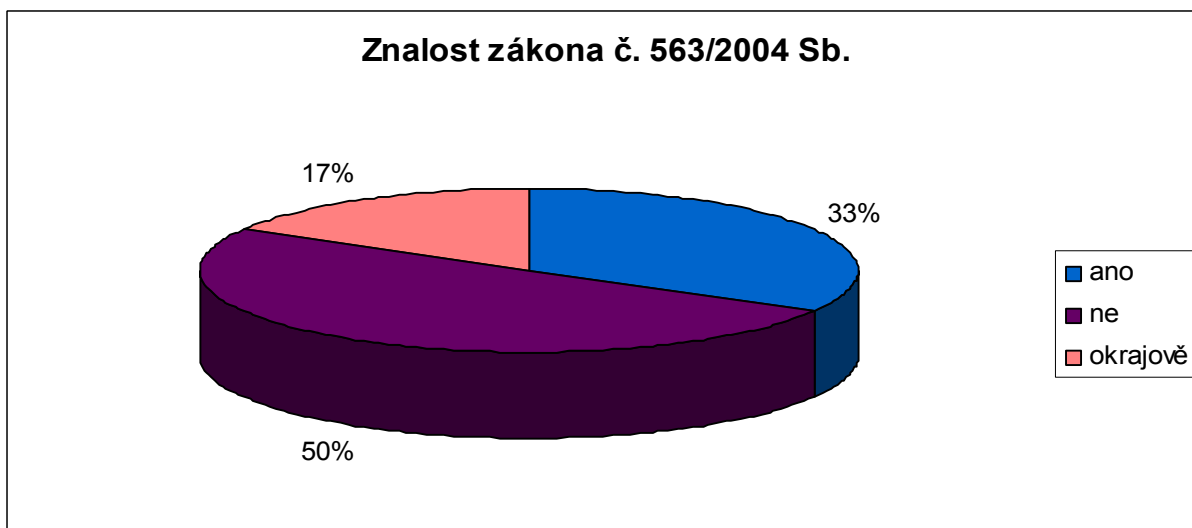
7.otázka: Znáte práva a povinnosti dětí a jejich zákonných zástupců vyplývajících ze školského zákona?

Graf č. 7

Poměrně vysoké procento dotazovaných odpovědělo, že zná i práva a povinnosti rodičů a jejich dětí. Toto se však se jeví v rozporu s odpověďmi na další dvě otázky.

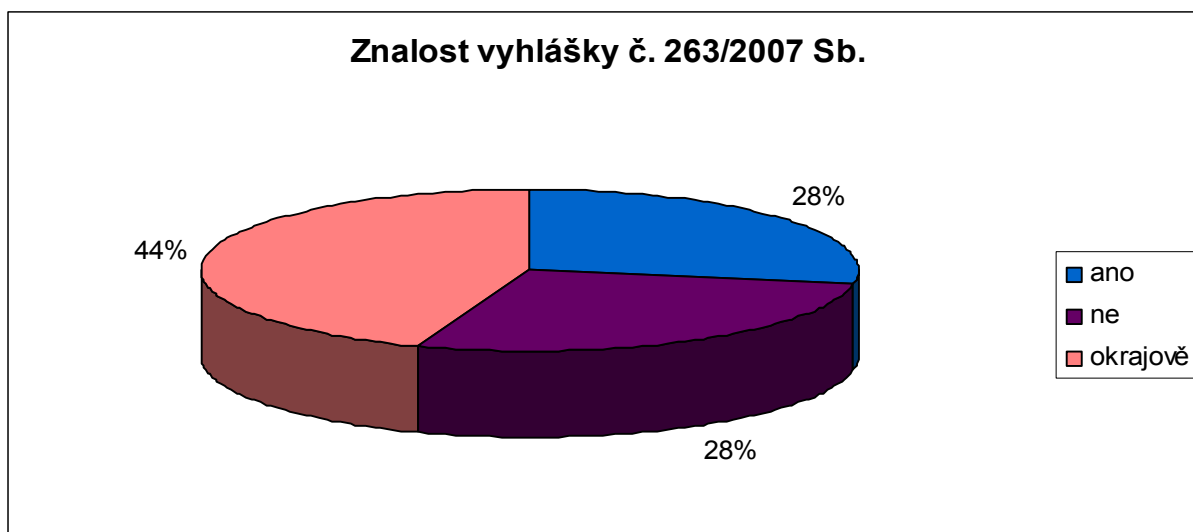
8. otázka: Seznámil(a) jste se s zákonem 563/2004 Sb., O pedagogických pracovnících?

Graf č. 8

Konkrétní znalost zákona udává v dotazníku o třetinu méně respondentů, než kolik jich odpovědělo na předchozí otázku. Z odpovědí na stejnou otázku v rozhovoru vyplynulo, že část z nich spoléhá ve znalosti práva na zaměstnavatele. Pokud z práva vyplývají nějaké povinnosti, očekávají, že je zaměstnavatel na ně upozorní.

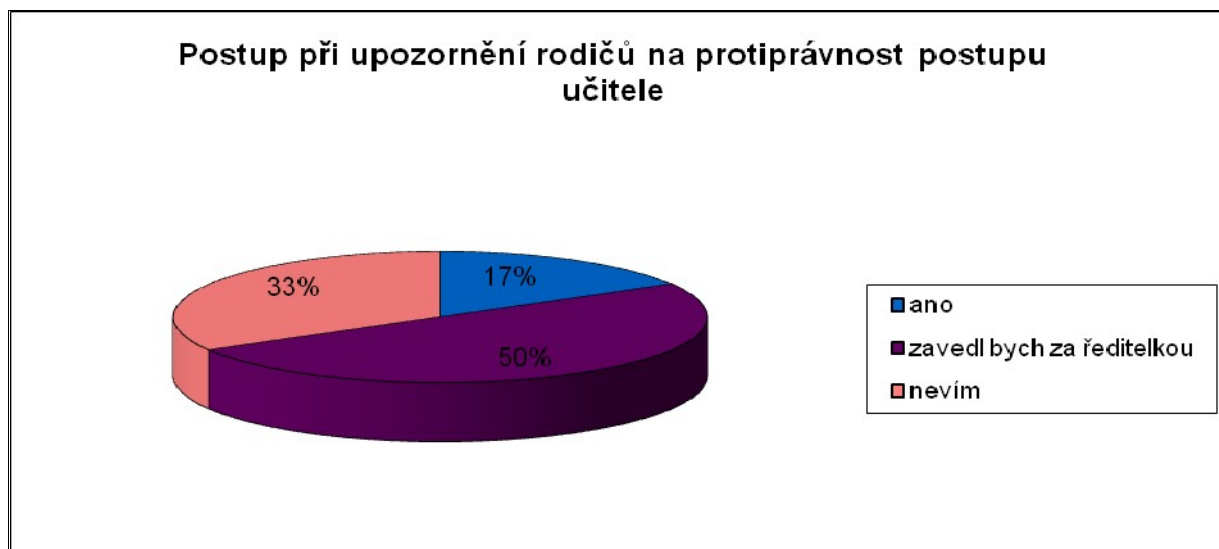
9. otázka: Seznámil(a) jste se s vyhláškou č. 263/2007 Sb., která stanoví pracovní řád pro zaměstnance ve školství?

Graf č. 9

Zde je situace ještě odlišnější než odpovědi na otázku č. 7. Při výkladu pracovního řádu spoléhá na informace od zaměstnavatele více než dvě třetiny odpovídajících.

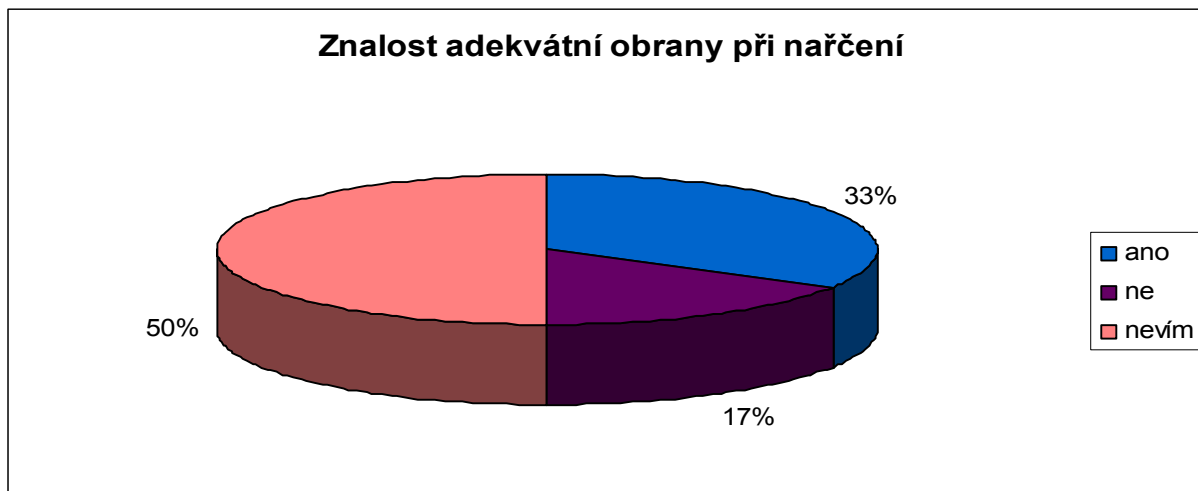
10. otázka: Víte, jak byste reagoval(a) v situaci, pokud by Vám někdo z rodičů vytýkal skutečnost, že postupujete v rozporu s platnými vyhláškami či zákony ?

Graf č. 10

Pouze necelá pětina odpovídajících by se v takové situaci dokázala adekvátně bránit, třetina by si potřebovala příslušné informace nejdříve nastudovat a celá polovina spoléhá na právní vědomí ředitelky školy.

11. otázka: Jak byste reagovala na skutečnost, že by Vám zaměstnavatel sdělil, že postupujete v rozporu s platnými zákony a vyhláškami. Uměl(a) byste se adekvátně a okamžitě bránit?

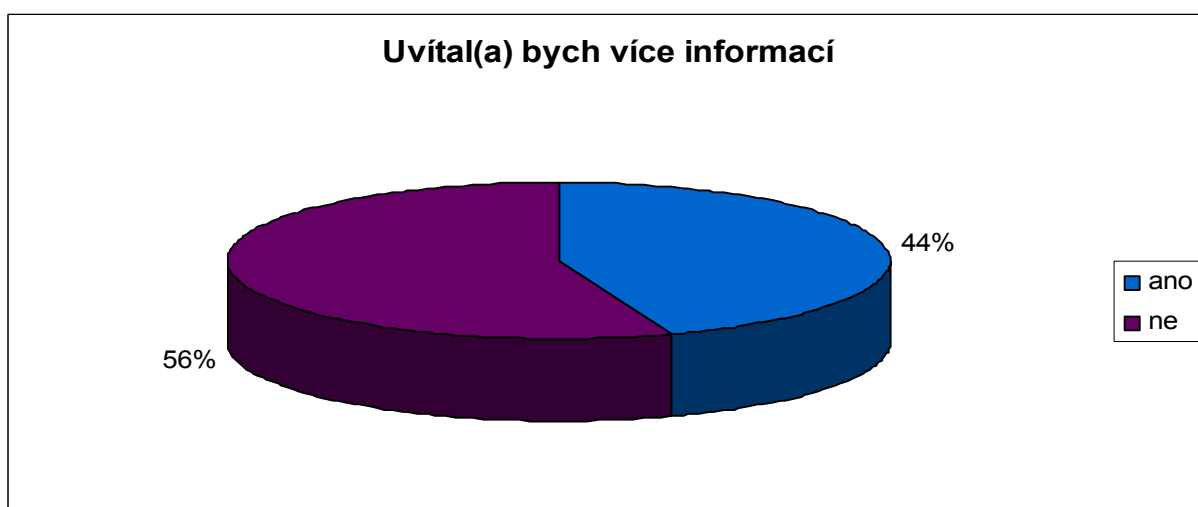
Graf č. 11

Třetina respondentů se dokáže bránit, 17% se bránit neumí a polovina nezná způsob obrany.

12. otázka: Jaká školení u Vás ve škole probíhají?

- a) školení požární ochrany a bezpečnosti práce vždy na začátku nového školního roku
- b) o nových právních předpisech jsou pedagogičtí pracovníci informováni ředitelkou osobně při pedagogických a provozních poradách
- c) jednotlivé novelizace jsou zpracovány písemnou formou, učitelkám a učitelům je tento materiál poskytnut k prostudování a ti je poté stvrdí svým podpisem

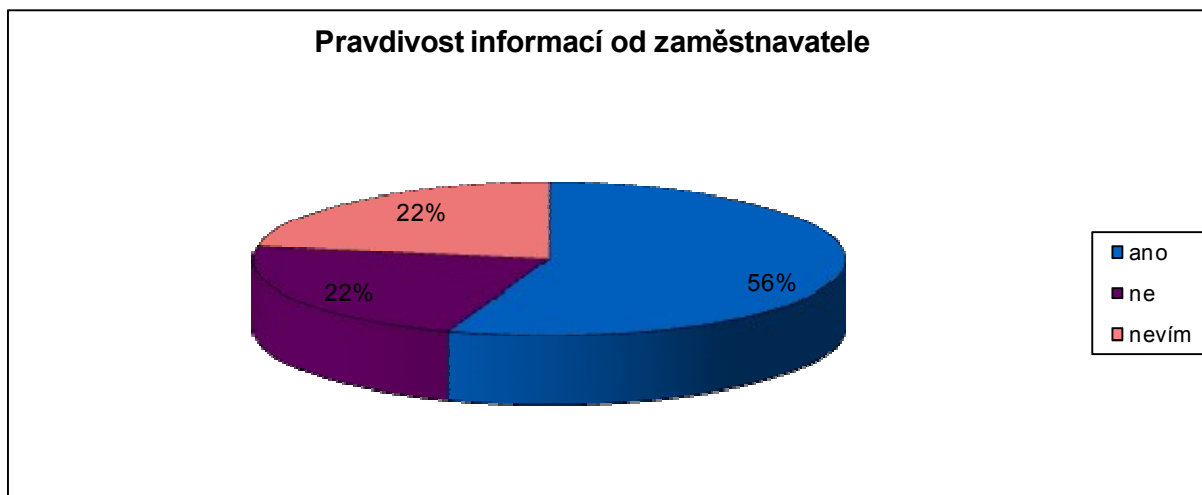
13. otázka: Uvítal(a) byste více informací v oblasti školského i pracovního práva od svého zaměstnavatele?

Graf č. 12

Graf ukazuje, že téměř polovina pedagogů by větší informovanost v oblasti školského práva uvítala. Ovšem nejen jako formální prostudování písemného materiálu, ale spíše výklad odborníka, doplněný o praktické příklady využití jednotlivých ustanovení.

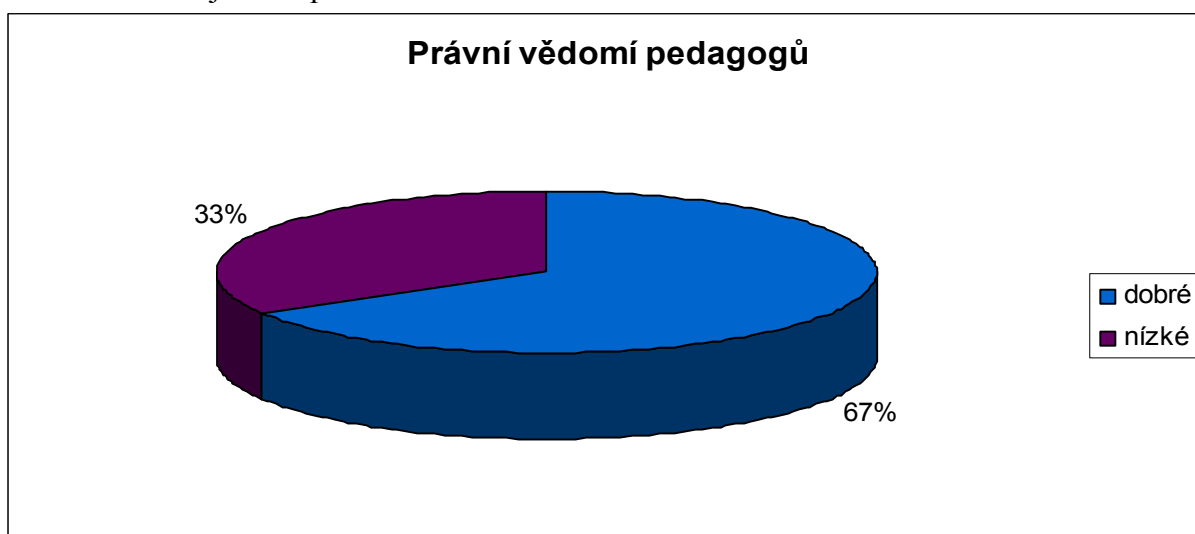
14. otázka: Myslíte si, že Vás zaměstnavatel vždy pravdivě informuje o Vašich právech, vyplývajících z Vaší profese i pokud je to v jeho neprospěch?

Graf č. 13

Více než polovina respondentů věří svému zaměstnavateli (ŘŠ), že je pravdivě informuje o jejich právech ve všech případech, spoléhají se tak i na pravdivost informací o výhodách, které z platných právních předpisů vyplývají.

15. otázka: Jaké je Vaše právní vědomí?

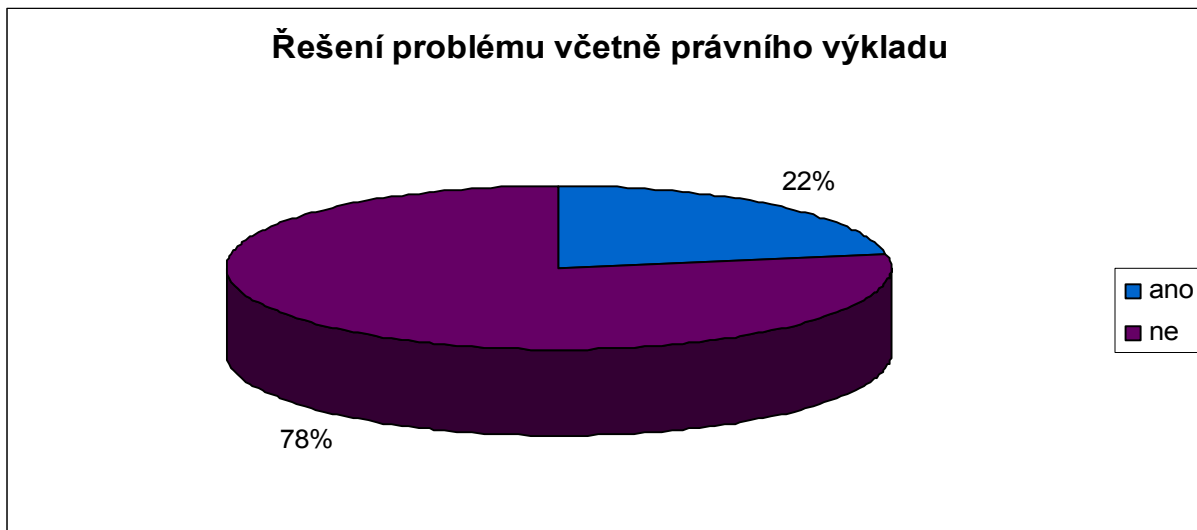

Graf č. 14

Sebehodnocení je důležité pro každého z nás. Překvapivě z odpovědí vyplývá, že dvě třetiny pedagogů hodnotí své vlastní vědomosti v oblasti právního vědomí jako dobré, což nekorresponduje s předchozími odpověďmi.

Podle ŘŠ mají učitelé dobré právní vědomí, na nejvyšší úrovni je u učitelek a učitelů, kteří si zvyšují kvalifikaci.

16. otázka: Nastal ve vaší praxi problém, který jste museli okamžitě řešit s pomocí právního výkladu?

Graf č. 15

Je jenom dobře, že pro velkou většinu – 78% pedagogů nenastal v jejich praxi takový problém. Jak vyplývá z předchozích odpovědí, jen menšina z nich by byla schopna tento vyřešit bez odkladu.

Ředitelka školy na otázku „Jste si jista, že vždy jednáte v souladu s platnými zákony?“ odpověděla „ano“ s dodatkem „snažím se“. I ona se seznamuje s novými prvními předpisy sama a uvítala by kvalitnější informovanost v oblasti právních předpisů ze strany zřizovatele, popř. ministerstva. Právní pomoc je jí na požádání poskytována právníkem zřizovatele (města).

Shrnutí výsledků – vyhodnocení výchozích předpokladů č. 1 a 2

1. Učitelé mají nízkou úroveň právního vědomí.

Tento předpoklad se po vyhodnocení dotazníků a doplňujících rozhovorů nepotvrdil. V 61% respondenti uvádí, že znají svá práva a povinnosti, vyplývající z profese učitele. Celkem 55%

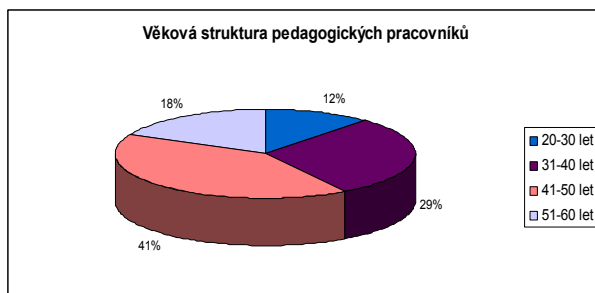
respondentů uvádí, že bylo seznámeno se svými právy a povinnostmi při nástupu do zaměstnání, 67% učitelů se aktivně seznamuje s právními předpisy samostudiem. Podle odpovědí má zájem seznamovat se s novinkami v právních předpisech formou školení od zaměstnavatele 44% učitelů, podle poznatků ředitelky školy však mají takový zájem pouze jednotlivci.

2. Základní škola se operativně vyrovnává s aplikací změn v právních předpisech, pedagogičtí pracovníci jsou s novými právními normami seznamováni, jejich znalost považují za potřebnou.

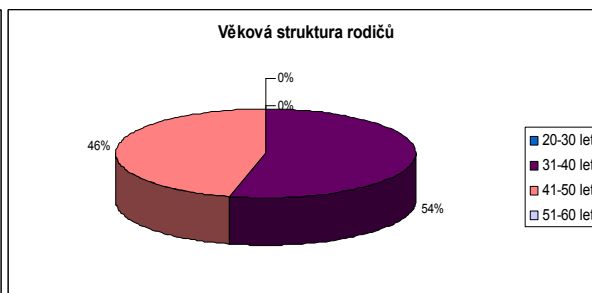
Pravidelné seznamování s novými předpisy uvádí 56% učitelů, znalost práv a povinností dětí a jejich zákonných zástupců udává 77% z nich. Přesto znalost adekvátní obrany při nařčení z postupu v rozporu s platnými vyhláškami či zákony má pouze 33%. O nových právních předpisech jsou pedagogičtí pracovníci informováni ředitelkou osobně při pedagogických a provozních poradách, jednotlivé novelizace jsou zpracovávány písemnou formou. Učitelkám a učitelům je materiál poskytnut k prostudování a ti jej poté stvrdí svým podpisem. Z výsledků dotazníku vyplývá, že učitelé i ředitelka školy by přivítali rozšiřující informace v oblasti změn právních předpisů ve školství, přesto uvádějí, že jejich právní vědomí je dobré.

Druhou část výzkumného šetření byla zaměřena na komunikaci učitelů s rodiči. Smyslem šetření bylo potvrdit nebo vyvrátit předpoklad, že rodiče a učitelé preferují osobní komunikaci před komunikací prostřednictvím žáka, či nějakého média, že vzájemná očekávání rodičů a učitelů se budou shodovat alespoň v polovině případů. Tato část Dotazníku pro učitele obsahuje 13 otázek. Jejich cílem je zjistit, jaký je vztah učitelů k jednotlivým komunikačním platformám, co podle učitelů rodiče nejvíc zajímá a jaký je jejich pohled na současný vzájemný vztah mezi oběma stranami.

Nejprve jsem provedla kategorizaci věku učitelů a rodičů.

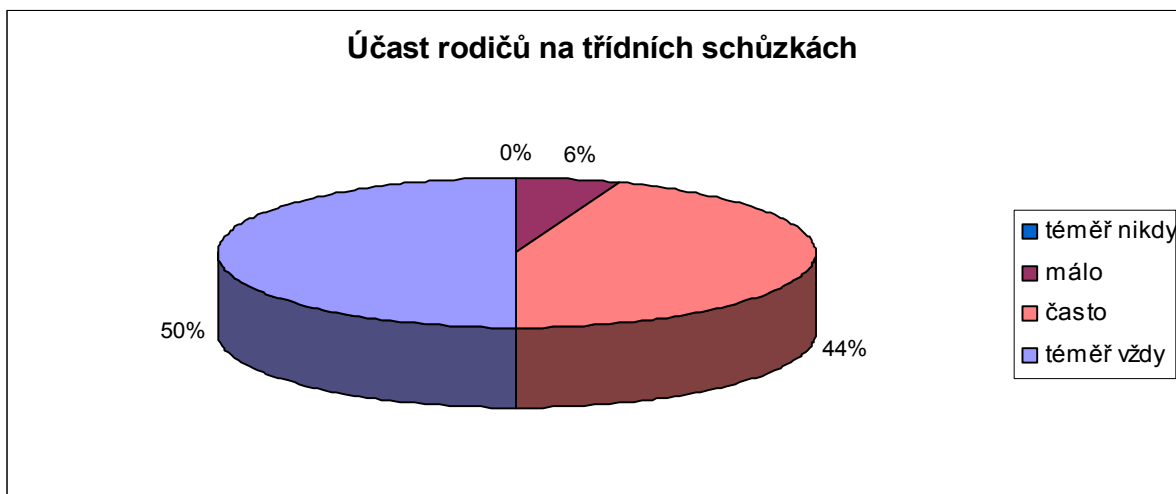

Graf č. 1

Graf č. 2

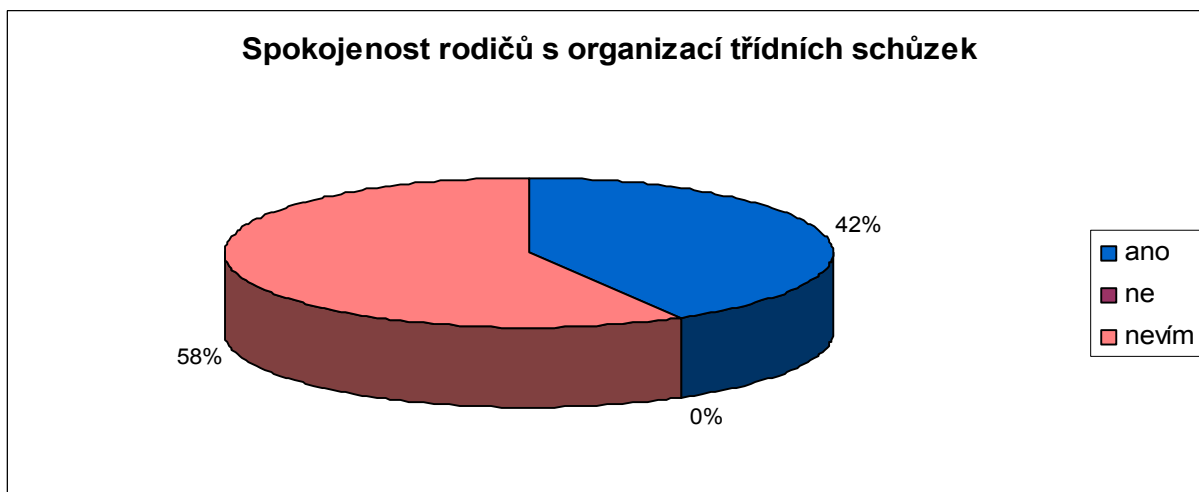
1. Třídních schůzek se účastní

Graf č. 3

Učitelé uvádí, že polovina rodičů se účastní téměř všech třídních schůzek, z druhé poloviny se 44% rodičů účastní často, pouze 6% rodičů se schůzek téměř neúčastní. Podle názoru dotázaných učitelů jsou to právě ti, kteří navštěvují školu při řešení konkrétních problémů se žáky až na telefonické nebo písemné vyzvání.

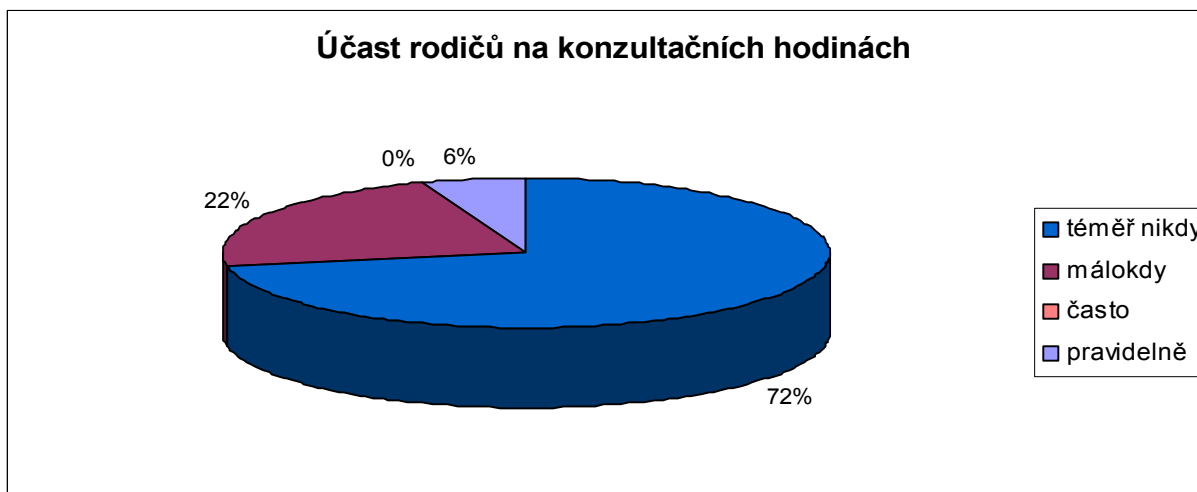
Největší zájem na třídních schůzkách rodiče projevují o prospěch a chování svých dětí, akce školy - lyžařské kurzy, zájezdy do zahraničí, přijímací řízení na střední školy ...

Graf č. 4

S organizací třídních schůzek jsou rodiče většinou spokojeni nebo se nevyjadřují kriticky.

2. Konzultačních hodin se účastní

Graf č. 5

Konzultačních hodin se účastní méně než třetina rodičů, většinou až po písemném nebo telefonickém pozvání konkrétního učitele. Pouze 6% z nich chodí na konzultace z vlastního zájmu.

Největší zájem rodiče projevují o prospěch a chování, školní akce, atd.

3. Souhlas s přítomností rodičů při vyučování

Graf č. 6

Většina učitelů s přítomností rodičů v hodinách nesouhlasí. Svůj nesouhlas odůvodňují odlišným chováním žáků v přítomnosti cizích osob a z toho plynoucí nadbytečnost rodičů při vyučování. Jedna třetina učitelů přítomnost rodičů ve vyučování vítá. Tito učitelé se domnívají, že rodič má tímto způsobem možnost srovnat vlastní zkušenost se zprostředkovanými informacemi. Otázkou je, nakolik může přítomnost rodiče podpořit úsilí dítěte při plnění úkolů.

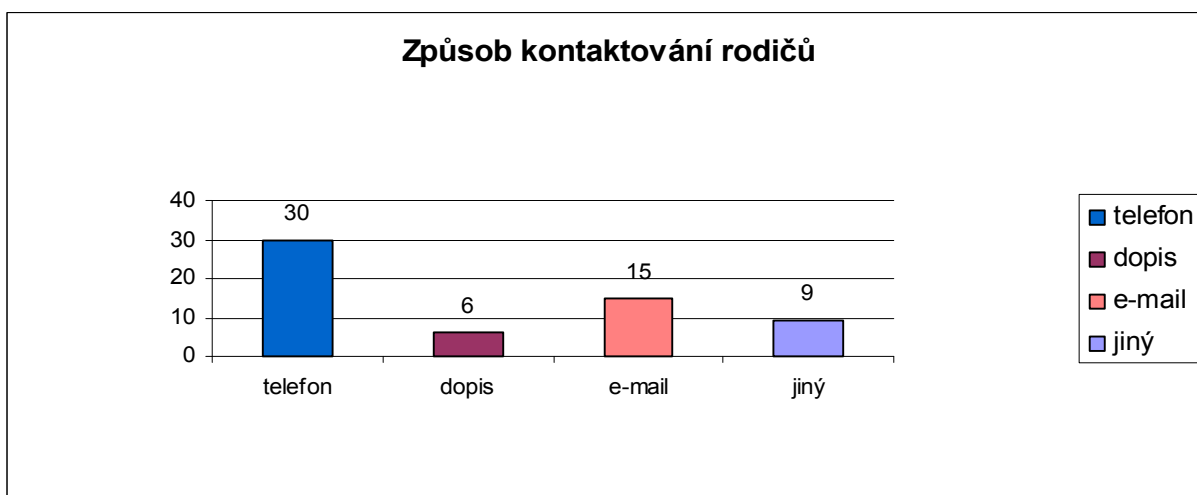
4. Poskytují písemné zprávy o dítěti s hodnocením jeho výsledků, snahy, chování

Graf č. 7

Více než polovina učitelů písemné zprávy o dítěti poskytuje, jedná se velkou měrou o učitele a učitelky na prvním stupni.

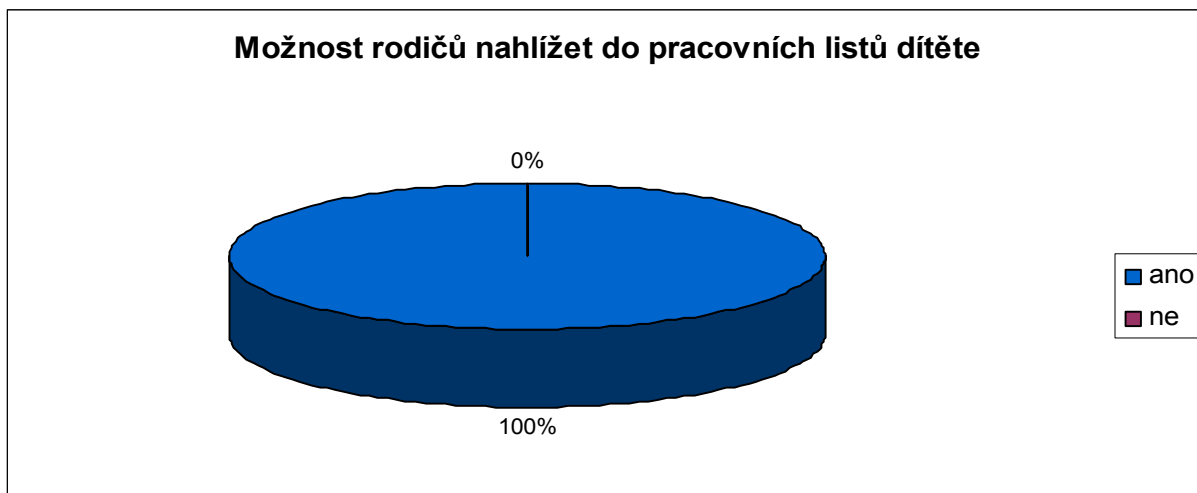
5. V případě potřeby kontaktujeme rodiče prostřednictvím

Graf č. 8 popis grafu: x = způsoby kontaktů, y = počet využití

Nejčastěji používaným způsobem kontaktování rodičů je telefonování, následuje elektronická pošta. Žákovské knížky nebo deníčky jsou využívány spíše pro hromadné informace, určené všem rodičům. Nejméně je využívána písemná forma klasického dopisu. Součet způsobů kontaktování rodičů neodpovídá počtu respondentů, protože část respondentů uváděla více možností.

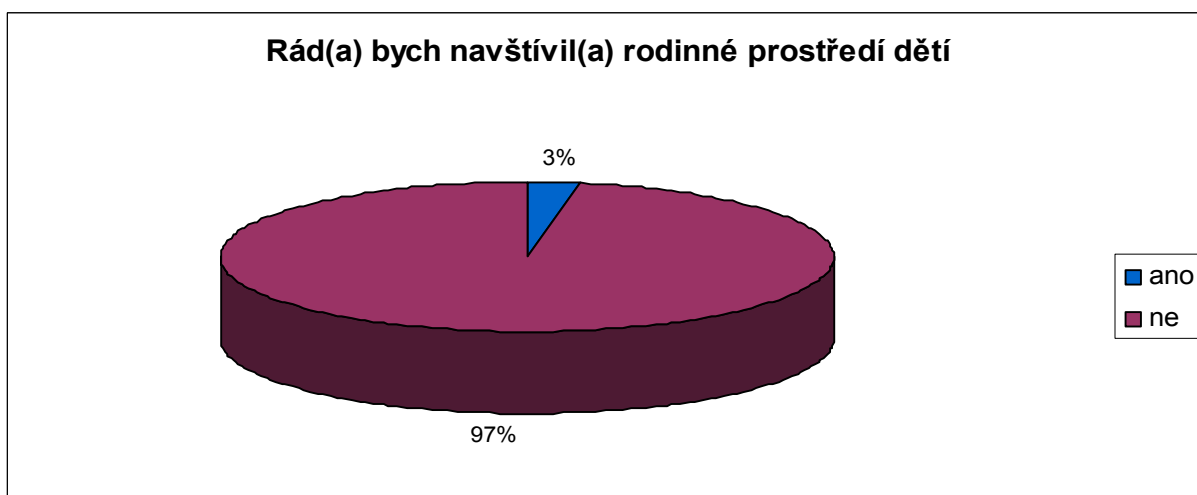
6. Rodiče mají možnost nahlédnout do pracovních listů svého dítěte

Graf č. 9

Jednoznačná odpověď – všichni rodiče mají možnost nahlížení, především aby získali přehled o znalostech a práci svých dětí. Dále pak aby věděli, v čem se dopouštějí chyb a mohli se následně v domácí přípravě zaměřit na jejich odstranění.

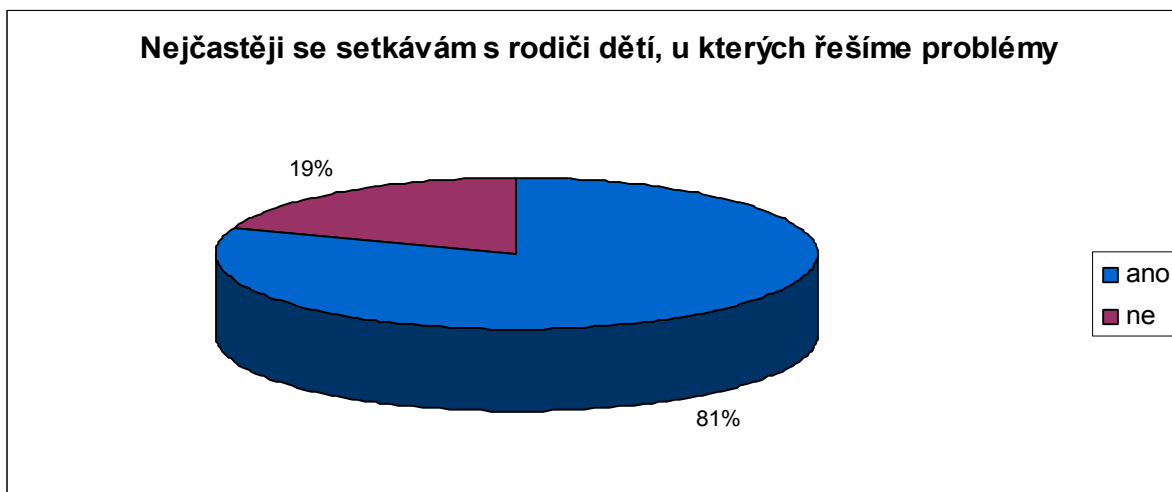
7. Rád(a) bych navštívil(a) rodinné prostředí dítěte (domov)

Graf č. 10

V této otázce panuje naprostá shoda s rodiči, i když z odlišných důvodů. Na straně učitelů naprostý nedostatek času a absence kompetence k takové činnosti, přestože taková návštěva může poskytnout celkový obraz o rodině a její atmosféře. Jedna kolegyně tuto možnost připouští, ale pouze ve výjimečných případech.

8. Nejčastěji se setkávám s rodiči dětí, u kterých potřebuji vyřešit problém

Graf č. 11

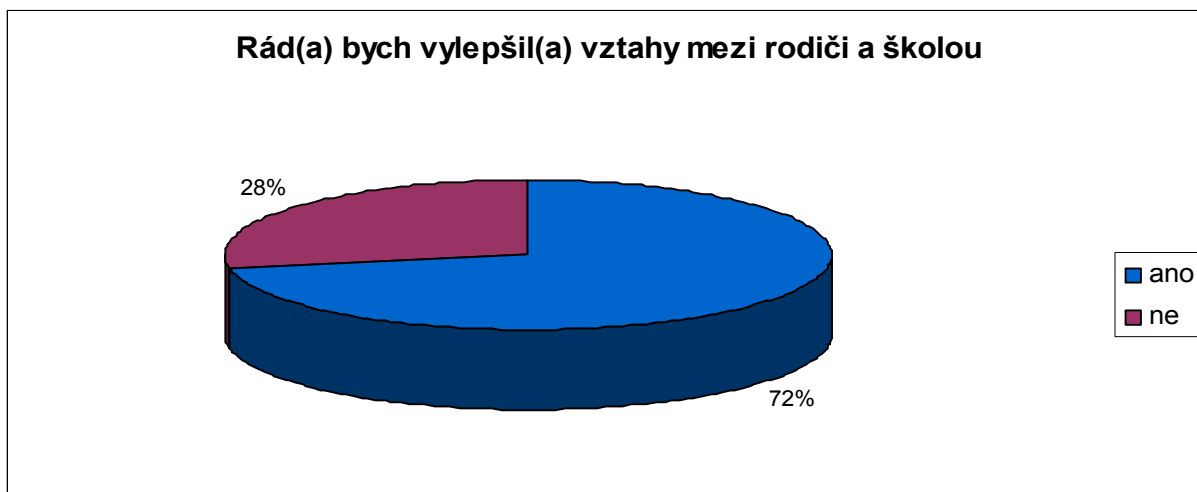
9. Vztahy mezi školou a rodiči mě zajímají

Graf č. 12

Téměř všichni odpovídají ano, zpravidla s dodatkem „je to moje práce, snažím se ji dělat co nejlépe“ nebo „společně formujeme děti“.

10. Rád(a) bych vylepšil(a) vztahy mezi rodiči a školou

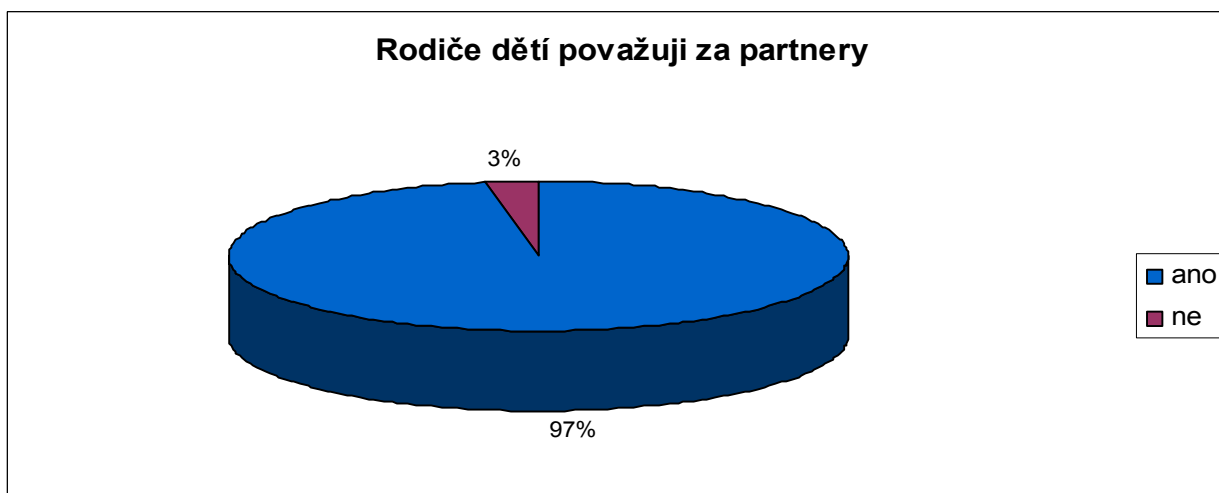

Graf č. 13

Rozdíl s předchozí odpovědí spočívá v přesvědčení, že vzájemné vztahy jsou na dobré úrovni a není třeba je nějak zásadně měnit. Pro zlepšení komunikace mezi školou a rodiči navrhuje někteří zavedení pravidelné on-line komunikace v době konzultačních hodin, protože někteří rodiče se nemohou v této době dostavit osobně.

11. Na komunikaci mezi rodiči a školou učitelům nejvíce vadí nezájem určité části rodičů, „obcházení“ třídních učitelů, kdy rodiče řeší problémy přímo s vedením školy.

12. Rodiče dětí považují za partnery

Graf č. 14

13. Názory a připomínky rodičů považují za přínosné

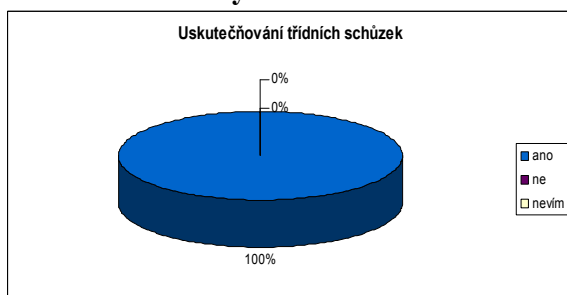
Graf č. 15

Téměř všichni učitelé považují připomínky rodičů za přínosné, jen v 6% odpověď zohledňuje zaslepenost některých rodičů při prosazování požadavků, které se týkají jejich dětí.

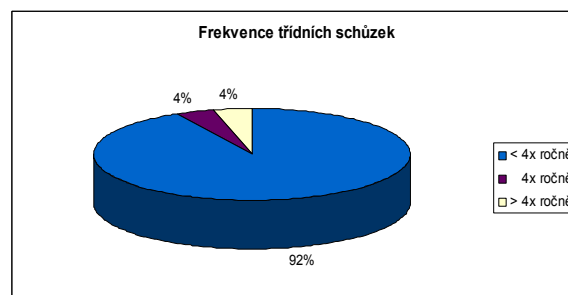
Dotazník pro rodiče

V naší škole se uskutečňují:

1. třídní schůzky

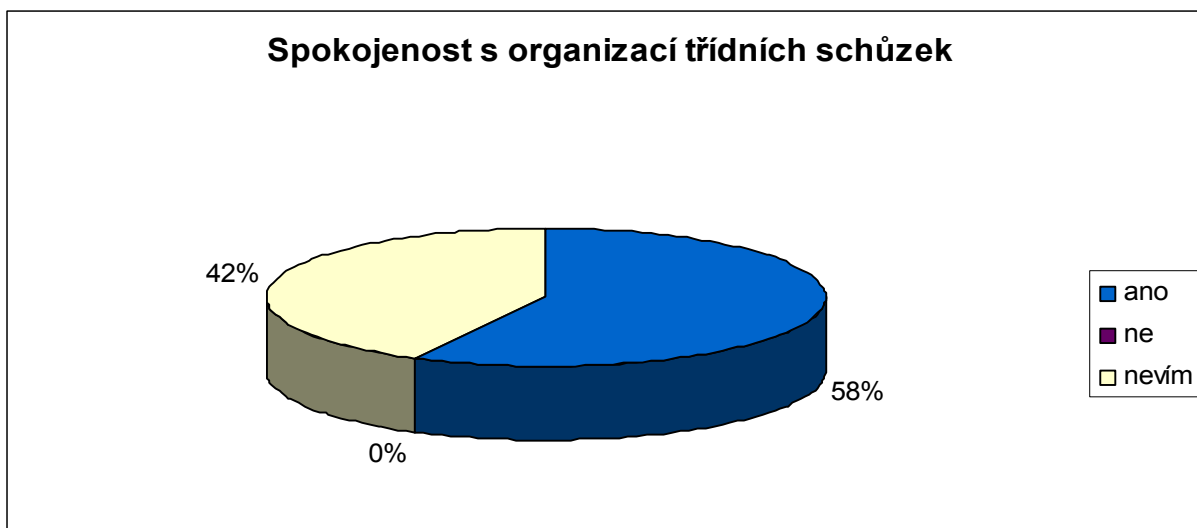

Graf č. 1

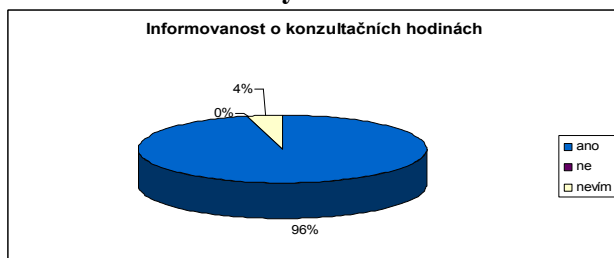
Graf č. 2

V tomto bodě jsem chtěla zjistit, jestli rodiče vědí o uskutečňovaných schůzkách, v jaké frekvenci probíhají a zda se jich účastní. Informovanost rodičů o konání schůzek byla potvrzena 100%, frekvenci zaznamenalo 92% z nich. Účast vždy udávají 84%, často 12%, občas 4% rodičů. Nikdo neuvádí, že se rodičovských schůzek neúčastní. Jako důvod občasné neúčasti uvádějí pracovní vytížení, popř. směnný provoz, nemoc. Důvody účasti jsou: zájem o dítě a jeho prospěch, získání informací o chování dítěte, dění ve třídě a škole. S organizací je spokojeno 58% oslovených, zbývající odpověděli, že neví. Nespokojen není nikdo. Návrhy na zlepšení nikdo neuváděl.

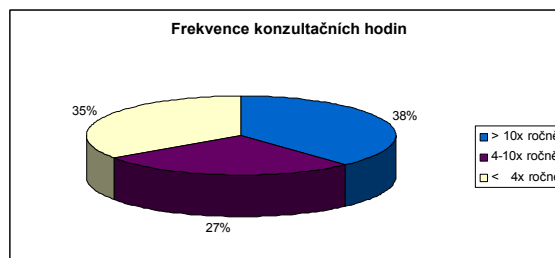

Graf č. 3

2. konzultační hodiny učitelů

Graf č. 4

Graf č. 5

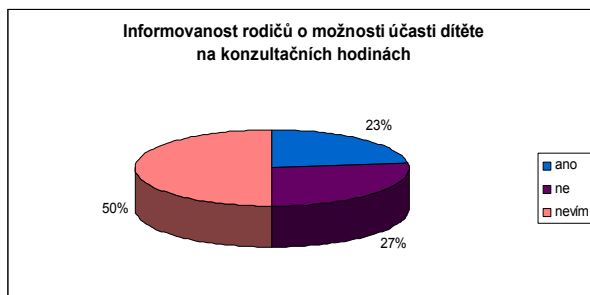
Výsledky potvrzují poměrně vysokou informovanost o konání konzultačních hodin učitelů, jejich frekvence však není stabilní, zvláště v situaci, kdy na pravidelný den těchto konzultací (první pondělí v měsíci od 15:00 do 16:30 h) připadne volno (prázdniny, státní svátek, ředitelské volno atd.).

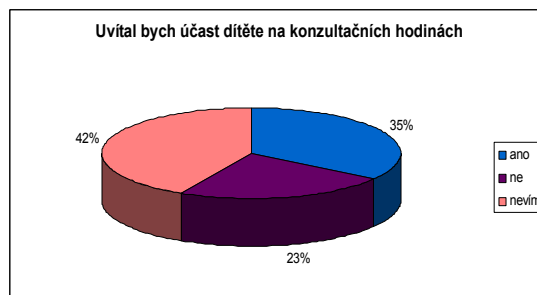
Graf č. 6

V otázce využití se názory učitelů a rodičů rozcházejí, rodiče uvádějí jejich využití vyšší. Příčinou neúčasti je pro některé z rodičů nevhodně zvolený čas konání. Individuální konzultace v jiných termínech jsou podle potřeby poskytovány, proto je rodiče neuváděli v kolonce „uvítal(a) bych“. Jako nejčastější důvody účasti byl uváděn zájem o prospěch a chování, kontakt s učitelem, další možnosti pro rozvíjení dítěte.

2. Dítě má možnost účastnit se konzultačních hodin

Graf č. 7

Graf č. 8

Pouze zhruba čtvrtina rodičů je informována o této možnosti, stejný počet informován není a celá polovina neví.

Situaci, kdy by se dítě mohlo konzultačních hodin zúčastnit, by uvítala asi třetina respondentů, čtvrtina z nich o tuto možnost nestojí (důvody neuvádí) a téměř polovina se nevyjadřuje.

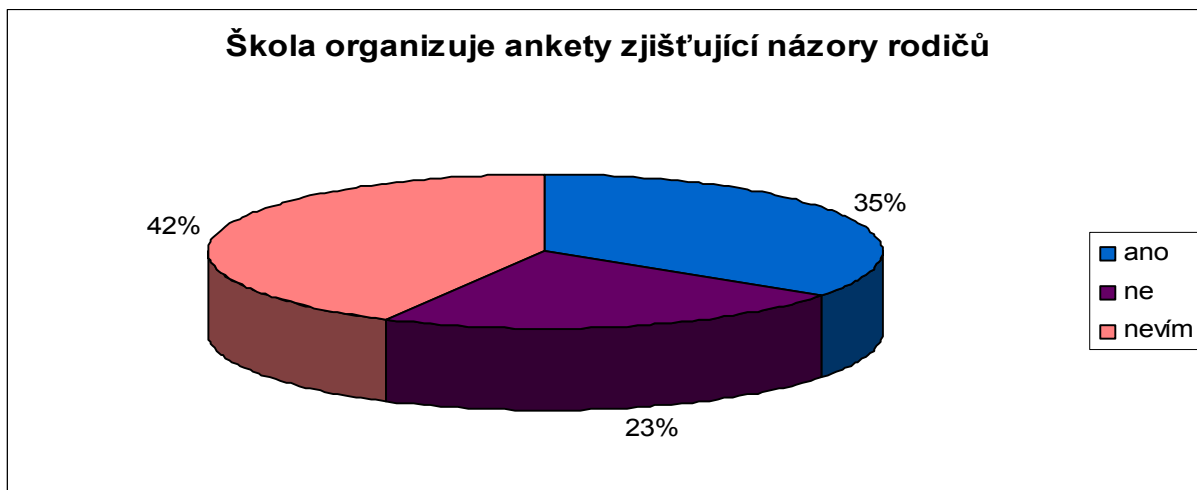
3. Existuje možnost přítomnosti rodičů ve vyučovacích hodinách

Graf č. 9

Většina rodičů není informována o této možnosti, někteří ano, ale uvádějí, že se vyučovacích hodin neúčastní, aby dítě nestresovali před spolužáky.

4. Ve škole se uskutečňují ankety zjišťující názory rodičů

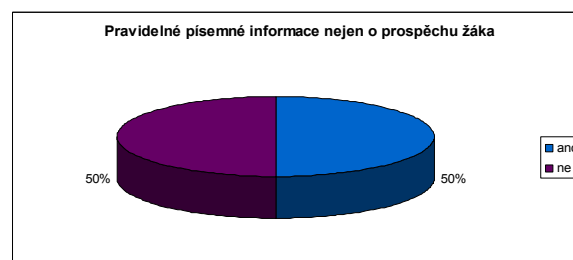
Graf č. 10

Anket na škole se část rodičů účastní, protože mohou přispět ke zlepšení nedostatků, poskytují zpětnou vazbu a mohou sdělit svůj názor anonymně.

5. a 6. Pravidelně kontroluji zápisy v žákovské knížce, v deníčcích; pravidelně získávám písemné zprávy o dítěti s hodnocením jeho výsledků, snahy, chování

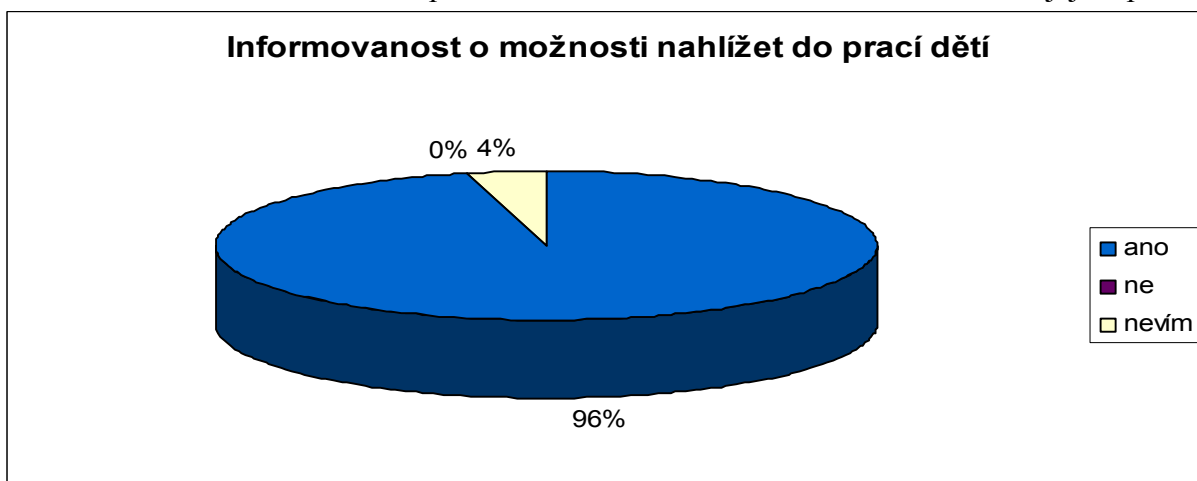
Graf č. 11

Graf č. 12

Část rodičů by ocenila pravidelné zasílání hodnocení emailem.

7. Mám možnost nahlédnout do pracovních sešitů dětí a seznámit se s ukázkami jejich práce

Graf č. 13

Rodiče jsou se stávající situací zřejmě spokojeni, protože nenavrhovali žádná zlepšení.

na požádání, ale neví jak.

na požádání, ale neví jak.

na požádání, ale neví jak.

na požádání, ale neví jak.

na požádání, ale neví jak.

Shrnutí výsledků:

3. V kontaktu mezi rodiči a učiteli preferují obě skupiny osobní komunikaci před komunikací prostřednictvím žáka či nějakého média.

Hodnotím-li výsledky dotazníků a doplňujících rozhovorů, můžeme se domnívat, že učitelé i rodiče jsou se vztahy, které na škole panují, spokojeni. Rodiče se pravidelně účastní rodičovských schůzek, s jejich organizací jsou buď spokojeni, nebo nemají návrhy na jejich zlepšení. Malá část rodičů využívá konzultačních hodin, ostatní považují za dostatečné informace v žákovských knížkách, nahlížení do prací dětí. Téměř nevyužitá je účast rodičů při vyučovacích hodinách a málo informováni jsou rodiče o možnosti účastnit se konzultačních hodin společně s dítětem. Žákovské knížky jsou užívány jako hlavní prostředek komunikace mezi školou a rodiči, což zřejmě oběma stranám vyhovuje.

Do budoucna plánuje vedení školy zavedení tzv. elektronických žákovských knížek, které by měli rodiče k dispozici, po zadání příslušného hesla, na internetu. Této možnosti se však učitelé brání, protože se jim nelíbí množství práce, při současném velkém počtu dětí ve třídách, které by jim toto opatření přineslo. Jako druhý nejčastěji používaný prostředek je uveden telefon, nejčastěji mobilní, což urychluje řešení zvláště aktuálních problémů. Předpoklad tedy nebyl potvrzen.

4. Výsledky očekávání rodičů od učitelů se budou shodovat s předpokládanými očekáváním učitelů alespoň v polovině zastoupených návrhů.

Porovnáme-li otázky, týkající se třídních schůzek, shodují se učitelé s rodiči. V názoru na konzultační hodiny, především jejich využívání, se obě strany rozcházejí. Je to zřejmě proto, že rodič bezproblémových dětí nepovažují za nutné se konzultací zúčastňovat. V otázce potřebnosti návštěvy učitelů v rodinách se shodují jak učitelé, tak i rodiče, že tyto jsou nadbytečné z hlediska velkého pracovního vytížení obou stran. Obě skupiny připouští význam takové návštěvy v případě naléhavé potřeby. V případě přítomnosti rodičů ve vyučování se ve stejném poměru u obou skupin dotazovaných jeví kladné i záporné odpovědi – obě skupiny mají svá logická zdůvodnění pro obě možnosti. V tomto bodě se tedy také shodují. 97% učitelů považuje rodiče dětí za partnery a téměř stejné množství udává, že názory a připomínky rodičů považuje za přínosné. Zbývající učitelé se v zásadě s ostatními nerozcházejí, jenom dodávají „jak kdy“ a „jak od koho“.

ZÁVĚR

Neznalost práva neomlouvá. Věta, kterou jsem svoji práci zahajovala, skutečně platí. Za cíl jsem si stanovila zjistit, jaká je úroveň znalostí právních předpisů pedagogických pracovníků základní školy a jaká je jejich aplikace v každodenní praxi. Učitelé jsou těmi, kdož ve značné míře spoluvytvářejí právní vědomí u svých žáků. Proto by měli mít pedagogové nejen dobré vzdělání a všeobecné znalosti, ale i ochotu se celoživotně vzdělávat. Vzdělání a všeobecné znalosti dle mého názoru zahrnují i znalosti z oblasti školského a pracovního práva.

Rozborem dotazníků a následného rozhovoru s učiteli a učitelkami se nepotvrdila hypotéza o nízké úrovni jejich právního vědomí. Přesto by jej bylo možné ještě zlepšit vyšší vlastní aktivitou při seznamování se s novými právními předpisy. Práce pedagogů je mnohem širší než pouze vlastní výchovně vzdělávací činnost. Byť je to jednoduché a pohodlné, nelze se v tomto bodu spoléhat pouze na zaměstnavatele. Nelze ani skrývat nechuť seznamovat se s něčím novým za nárůst administrativy, ať už je jakkoli zatěžující a často naprosto zbytečná. Ve školství je velmi důležité, aby každý zaměstnanec znal základní právní předpisy a podle nich realizoval svou výchovně vzdělávací činnost.

Každý zaměstnavatel i zaměstnanec má svá práva a povinnosti. Jejich dodržování obě strany stvrzují svými podpisy v pracovní smlouvě. Pokud se s nimi vzájemně neseznámíme, je problematické je dodržovat. Podle výsledků dotazníku, následného rozhovoru s pedagogy a také podle názoru ředitelky školy je rozdíl mezi mírou právního vědomí jednotlivých pedagogů. Z rozhovoru rovněž vyplynula rozdílná úroveň znalosti pracovního práva, jehož základy by měl každý ve vlastním zájmu znát. Kde je pocit vlastní právní odpovědnosti? Při vyhodnocení odpovědí a při porovnání s dotazníkem byly patrné rozdíly mezi jednotlivými pedagogy. Většina jich uznává, že kvalitnější znalost právních předpisů by jim usnadnila řešení problémů spojených s výkonem povolání nebo k jejich ochraně v pracovně právních vztazích. Pokud by tato práce pomohla alespoň některým k rozhodnutí rozšířit si znalosti v oblasti školského a pracovního práva, měla by význam nejen pro mě.

Otázka úrovně právního vědomí pedagogických pracovníků se jeví při aktuálním stavu společnosti a s výhledem na její budoucnost jako hodně důležitá. I otázka partnerství a dalších vztahů rodiny a školy je z dlouhodobého hlediska neustále se rozvíjející oblastí. Mění se společnost a měníme se i my sami. Díky novým očekáváním se zpřesňují požadavky a cíle, které klademe na naše děti. Pro obě části veřejnosti, rodičovskou i učitelskou, by měl být společným především zájem dítěte.

Cílem mé bakalářské práce bylo i zhodnocení vzájemných vztahů, panujících mezi rodiči a učiteli na konkrétní základní škole. Z dotazníků vyplynulo, že obě strany jsou se současnou úrovní komunikace spokojeny a v podstatě nemají potřebu nic měnit. Tento postoj odpovídá obecnému jevu, kdy noviny zveřejňují články, kritizující činnost škol a vzdělávací soustavy, zatímco rodiče vyjadřují překvapivou spokojenost s činností škol.²⁹ Přesto si myslím, že zlepšovat je možné vždy. Například vymezením role rodičů, míry jejich vlivu a rozhodovacích pravomocí na školy. V České republice však doposud chybí pro reálnou participaci rodičů při ovlivňování škol potřebná legislativa. Tato práce je tedy i sondou do vztahů učitelů a rodičů na Základní škole Břeclav, Slováká.

Hlavním přínosem pro mě je analýza odborné literatury, která mi pomohla zorientovat se v dané problematice. Výsledky výzkumného šetření, ze kterých budu čerpat poučení pro svou profesi třídní učitelky na základní škole. Věřím, že pomohou i ostatním kolegům a vedení školy k zamyšlení nad nutností vhodnou formou se neustále seznamovat s novinkami v právních předpisech.

RESUMÉ

Tématem bakalářské práce je „Učitel základní školy a jeho právní vědomí“. Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou, dále je členěna do šesti kapitol.

První kapitola teoretické části seznamuje s historickým vývojem škol a postavením učitele ve společnosti. Ve druhé kapitole se zabývám problematikou právního vědomí a jeho vymezení. Třetí kapitola popisuje postavení sociálního pedagoga na základní škole a ve čtvrté z kapitol vypočítávám druhy možných konfliktů ve škole. Poslední kapitola teoretické části nastiňuje možnosti řešení nastiněných konfliktů pomocí prevence, účinnou komunikací, budováním a posilováním vztahu mezi školou a rodinou, otevřeností mezi rodiči a pedagogy a v neposlední řadě jako úlohou pro sociálního pedagoga ve škole.

Ve výzkumné části se formou dotazníku a částečně doplňujícím rozhovorem zabývám jednak úrovní právního vědomí učitelů na základní škole a způsobem, jakým škola seznamuje své pracovníky s aplikacemi změn v právních předpisech, v druhé části potom preferencemi v komunikaci mezi učiteli a rodiči a jejich vzájemnými očekáváními. Jako respondenty

²⁹ Srovnej Kalous, J. Teorie vzdělávací politiky. Praha, ÚIV 1997, str.53

dotazníku i následného rozhovoru jsem oslovila své kolegy, učitele a také rodiče žáků naší školy, hlavně pak ve třídě, kde jsem třídní učitelkou.

ANOTACE

Bakalářská práce „Učitel základní školy a jeho právní vědomí“ se v teoretické části zabývá historií vývoje školství a postavením učitele v Čechách a na Moravě, vymezením problematiky právního vědomí učitele, postavením sociálního pedagoga ve škole a možnými konflikty, navrhuje řešení. V empirické části je kladen důraz na zjištění úrovně právního vědomí učitelů jedné základní školy a zároveň míra shody při vzájemných očekáváních rodičů žáků a učitelů této školy. Hlavním prostředkem výzkumu byl dotazník, doplněný částečně rozhovorem.

KLÍČOVÁ SLOVA

Pedagog, právní vědomí, profesní etika, mravní profil, odpovědnost učitele, konflikt, práva a povinnosti, komunikace, prevence, spolupráce, interakce

ANNOTATION

Thesis "Elementary school teacher and his legal consciousness" in the theoretical part deals with the history of education and status of teacher in Bohemia and Moravia, defining the legal awareness of teachers, status of social pedagogue in school and possible conflicts, proposing solutions. In the empirical part the emphasis is placed on finding the level of legal awareness of one elementary school teachers, while the rate of compliance in the mutual expectations of parents of pupils and teachers in this school. Main means research was a questionnaire, supplemented by interviews.

KEY WORDS

Educator, legal awareness, professional ethics, moral profile, teacher responsibility, conflict, rights and responsibilities, communication, prevention, cooperation, interaction

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Právní normy

1. Zákon č. 561/2004 Sb., Školský zákon, v platném znění
2. Zákon č. 563/2004 Sb., Zákon o pedagogických pracovnících, v platném znění
3. Zákon, kterým se mění zákon č. 563/2004 Sb., O pedagogických pracovnících, v platném znění
4. Zákon, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., Školský zákon, ve znění pozdějších předpisů
5. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže č.j. 21291/2010-28
6. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení (č.j. 24 246/2008-6)

Odborná literatura

7. Eurydice *Úloha rodičů ve školských systémech zemí Evropské unie*. European Unit, 1997, Ústav pro informace ve vzdělávání 1998, 115 str. ISBN 80-211-0277-2.
8. Havlík, R. a Kořa, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál s.r.o. 2002, 174 str. ISBN 80-7178-635-7.
9. Hronek, J.: *Česká škola národní v historickém vývoji a v dnešní podobě*. Praha, 1932.
10. Hungr, P., Krsková, A. *Psychologické aspekty působení práva*. 1. vydání. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1985, 185 str. ISBN 55-969-85.
11. Kalous, J. *Teorie vzdělávací politiky*. Praha: ÚIV 1997, 96 str. ISBN 80-211-0247-0.
12. Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, 1. vydání, 216 str. ISBN 978 80-7367-383-3
13. Mitlohner, M. *Právo v pedagogickém prostředí*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, 1. vydání, 80 str.
14. Pokorný, J. *Úspěšnost zaručena Jak efektivně zpracovat a obhájit diplomovou práci*. 1. vydání. Brno: Akademické nakladatelství CERM s.r.o., 2004, 207 str. ISBN 80-7204-348-X.
15. Pol, M. a Rabušicová, M. *Rozvoj vztahů školy a rodiny: několik zahraničních inspirací*. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. Brno: Brněnská univerzita, 1997. U2, U2, od str. 5-34, 29 str. ISSN 80-210-1753-8.

16. Procházková, H. *Spolupráce s rodiči*. 2. vydání. Brno: Mravenec, 2009. 32 str. ISBN 978-80-86994-84-0.
17. Průcha, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál s.r.o. 1997, 495 str. ISBN 80-7178-170-3
18. Průcha, J. *Učitel Současné poznatky o profesi*. Praha: Portál s.r.o. 2002, 154 str. ISBN 80-7178-621-7.
19. Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, s. r. o., 1995, 223 str. ISBN 80-7178-029-4.
20. Punch, K. F. *Základy kvantitativního šetření*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 150 str. ISBN 978-80-7367-381-9.
21. Rabušicová, M., Šedřová, K., Trnková, K., Čiháček, V. *Škola a (versus) rodina*. Masarykova univerzita v Brně 2004, 176 str. ISBN 80-210-3598-6.
22. Radvan, E., Vavřík, M. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: IMS, 2009, 57 str.
23. Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 184 str. ISBN 978-80-247-3006-6.
24. Rymešová, J., Žáková, M. *Škola bez tajemství, aneb, Co by rodiče měli vědět o škole*. Praha: Kvarta, 1993, 56 str.
25. Řehoř, A. *Metodické pokyny pro zpracování bakalářské práce*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009, 57 str.
26. Tomancová, J. a kol. *Základy práva (nejen) pro školy*. Boskovice: Nakladatelství František Šalé – ALBERT, 2007. Vydání první, 360 str. ISBN 50-7326-110-3.
27. Večeřa, M., Dostálová, J., Harvánek, J., Houbová, D. *Základy teorie práva*. Multimediální učební text. / Miloš Večeřa [et al.]. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 106 str. + CD. Edice multimediálních pomůcek PrF MU; č. 2, 106 str. ISBN 80-210-3514-5.

Jiné

28. <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=9081>
29. <http://www.uiv.cz/>
30. www.pedagog.ic.cz
30. <http://citaty.net/vyhledavani/?h=ka%C5%BEd%C3%BD+u%C4%8Ditel+m%C3%A1+>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Dotazník pro rodiče

Příloha č. 2 Dotazník pro učitele

Příloha č. 3 Dotazník pro ředitelku

Příloha č. 4 Přehled právních podkladů pro základní školy

Dotazník pro učitele

Vážení učitelé,

prosím o vyplnění tohoto dotazníku, který je výzkumným nástrojem mé bakalářské práce. Zaměřuji se v ní na právní vědomí učitelů a na komunikaci mezi rodinou a školou. Mým cílem je zmapovat situaci na naší škole a navrhnout možnosti zlepšení komunikace mezi rodiči a námi, učiteli.

V otázkách uvozených „uvítala bych“ prosím o Vaše návrhy na zlepšení průběhu či atmosféry daných komunikačních platforem.

Děkuji
Marcela S. Létalová

Patřím do věkové kategorie učitelů

20 – 30 let 31 – 40 let 41 – 50 let 51 - 60 let*)

1. Třídních schůzek se rodiče účastní: téměř vždy často málo téměř nikdy.

Největší zájem na třídních schůzkách rodiče projevují o

S organizací třídních schůzek jsou rodiče spokojeni

ano - ne - nevím

Uvítal(a) bych

2. Konzultačních hodin se účastní 0-25 % 26-50% 51-75% 76-100% rodičů.

Největší zájem rodiče projevují o

Uvítal(a) bych

3. Souhlas s přítomností rodičů při vyučování

ano-ne,

protože.....

4. Poskytuji písemné zprávy o dítěti s hodnocením jeho výsledků, snahy, chování ano-ne,

protože.....

5. V případě potřeby kontaktujeme rodiče prostřednictvím

telefonu – dopisu - e-mailu - jiné (prosím uveďte)

6. Rodiče mají možnost nahlédnout do pracovních listů svého dítěte

ano-ne,

protože.....

7. Rád(a) bych navštívil(a) rodinné prostředí dítěte (domov)

ano-ne,

protože.....

8. Nejčastěji se setkávám s rodiči dětí, u kterých potřebuji vyřešit problém

ano-ne

9. Vztahy mezi školou a rodiči mě zajímají ano-ne,
protože.....

10. Rád(a) bych vylepšil(a) vztahy mezi rodiči a školou ano-ne,
protože.....

Pro zlepšení komunikace mezi školou a rodiči navrhuji

--

11. Na komunikaci mezi rodiči a školou mi nejvíce vadí
.....

12. Rodiče dětí považuji za partnery ano - ne

13. Názory a připomínky rodičů považuji za přínosné ano - ne - někdy

*) nehodící se škrtněte

Dotazník pro učitele (část právní vědomí):

1. Styl řízení ředitelky školy kde pracujete je:

- a) direktivní b) demokratický c) liberální d) "volná uzda"

2. Znáte svá práva a povinnosti vyplývající z profese učitele (učitelky) na základní škole?

- a) ano b) ne c) nejsem si jist(a)

3. Byl(a) jste seznámen(a) se svými právy a povinnostmi pedagogického pracovníka při přijímání do pracovního poměru zaměstnavatelem?

- a) ano b) ne c) nevím

4. Při nástupu do zaměstnání jste se sám(sama) seznámil(a) s právy a povinnostmi vyplývající z Vaší profese?

- a) ano b) ne c) nevím

5. Zajímáte se aktivně o nové právní předpisy nebo jejich změny týkající se Vaší profese?

- a) ano b) ne

6. Jste pravidelně seznamován(a) s novými právními předpisy nebo se změnami a novelizací ve školském zákoně, zákoníku práce či zákoně o pedagogických pracovnících svým zaměstnavatelem?

- a) ano b) ne

7. Znáte práva a povinnosti dětí a jejich zákonných zástupců vyplývajících ze školského zákona?

- a) ano b) ne c) své znalosti považuji za okrajové

8. Seznámil(a) jste se s zákonem 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících?
a) ano b) ne c) jen okrajově
9. Seznámil(a) jste se s vyhláškou č. 263/2007 Sb., která stanoví pracovní řád pro zaměstnance ve školství?
a) ano b) ne c) jen okrajově
10. Jak byste reagoval(a) v situaci, pokud by Vám někdo z rodičů vytýkal skutečnost, že postupujete v rozporu s platnými vyhláškami či zákony ?
a) nastudoval(a) bych b) zavedl(a) bych rodiče za ředitelkou c) nevím
11. Jak byste reagovala na skutečnost, že by Vám zaměstnavatel sdělil, že postupujete v rozporu s platnými zákony a vyhláškami. Uměl(a) byste se adekvátně a okamžitě bránit?
a) ano b) ne c) nevím
12. Jaká školení u Vás ve škole probíhají?
13. Uvítal(a) byste více informací v oblasti školského i pracovního práva od svého zaměstnavatele?
a) ano b) ne
14. Myslíte si, že Vás váš zaměstnavatel vždy pravdivě informuje o Vašich právech, vyplývajících z Vaší profese i pokud je to v jeho neprospěch?
a) ano b) ne c) nevím
15. Jaké je Vaše právní vědomí?
a) nízké b) dobré
16. Nastal ve vaší praxi problém, který jste museli okamžitě řešit s pomocí právního výkladu?
a) ano b) ne

Dotazník pro rodiče

Vážení rodiče,

Vás prosím o vyplnění dotazníku, který je nástrojem výzkumné části mé bakalářské práce. Zaměřuji se v ní na právní vědomí učitelů a na komunikaci mezi rodinou a školou. Mým cílem je navrhnout možnosti zlepšení komunikace mezi rodiči.

Děkuji
Marcela S. Létalová

Patříme do věkové kategorie rodičů 20 - 30 let 31 - 40 let 40 - 50 let 51 - 60 let *)

Označte, prosím, které z níže uvedených forem komunikace se vyskytují na Vaší škole. Uveďte jejich frekvenci a návrhy na zlepšení.

V naší škole se uskutečňují:

1. **třídní schůzky** ano - ne - nevím
méně než 4x ročně 4x ročně více než 4x ročně
Schůzek se účastním vždy - často - občas - nikdy
Důvodem mé (ne)účasti je
Jsem spokojen(a) s organizací třídních schůzek: ano - ne - nevím
Uvítal(a) bych

2. **konzultační hodiny** učitelů ano – ne – nevím
více než 10x ročně 4 - 10x ročně méně než 4x ročně
Využívám těchto služeb ano – ne
Příčinou mého (ne)zájmu je.....
Uvítal(a) bych

3. Dítě má možnost účastnit se konzultačních hodin ano - ne - nevím
Uvítala bych, kdyby se dítě mohlo konzultačních hodin zúčastnit ano - ne, protože

.....

4. Škola vydává **informační letáčky, časopisy, bulletin, ...** ano - ne - nevím
(Ne)mám zájem o takto sdělované informace, protože

Uvítal(a) bych

5. Existuje možnost **přítomnosti rodičů ve vyučovacích hodinách** ano - ne - nevím
Možnosti (ne)využívám, protože.....
Uvítal(a) bych

6. Ve škole se uskutečňují **ankety zjišťující názory rodičů** ano - ne - nevím
Ankety (ne)vyplňuji, protože.....
Uvítal(a) bych

7. Pravidelně kontroluji **zápisy v žákovské knížce, v deníčcích** ano - ne,
protože.....
Uvítal(a) bych

8. Pravidelně získávám **písemné zprávy o dítěti s hodnocením jeho výsledků, snahy, chování** ano - ne
Uvítal(a) bych

9. Mám **možnost nahlédnout** do pracovních sešitů dětí a seznámit se s ukázkami jejich práce
ano - ne - nevím
Uvítal(a) bych

10. Škola pořádá **dny otevřených dveří** ano - ne - nevím
(Ne)Účastním se dní, protože.....
Uvítal(a) bych

11. Vedení školy je připraveno **poskytnout** rodičům jakoukoli **informaci na požádání**
ano - ne - nevím
Uvítal(a) bych

12. Byl(a) bych ráda, kdyby učitel **navštívil naši rodinu**, aby lépe pochopil prostředí, ve kterém dítě vyrůstá ano - ne - nevím,
protože

Uvítal(a) bych

Následující otázky se týkají hodnocení Vašich dětí a Vaší osobní spokojenosti se školou. Tyto oblasti jsou velmi častou příčinou negativních vztahů mezi Vámi a školou, proto bych ráda zjistila, jak vnímáte hodnocení, popř. co byste rádi změnili.

13. **Pravidla hodnocení žáků** jsou dostupná, vím, kde je získám ano - ne - nevím

14. Jako rodiče máme možnost **zjistit hodnocení přes internet** ano - ne - nevím

15. Považuji **hodnocení žáků** za dostatečně srozumitelné ano - ne - nevím

16. Hodnocení žáků je **objektivní** ano - ne - nevím

17. Škola má jasný program a jasně formulované cíle, je nám jako rodičům zřejmé, oč škola usiluje ano - ne - nevím

18. Proč jste zvolili právě tuto školu?

19. S čím jste zde mimořádně spokojeni?

20. Co se vám naopak nelíbí?

21. Kde vidíte rezervy, na kterých by škola měla pracovat?

22. Chtěli byste se vy sami něčím na rozvoji školy podílet? Popř. uveďte jak.

*) nehodící se škrtněte

Dotazník pro ředitelku školy

1. Kolik je Vám let?
 - a) 19 - 30 let
 - b) 31 - 40 let
 - c) 41 - 55 let
 - d) 55 - více let
2. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe?
 - a) 0 - 10 let
 - b) 11 - 15 let
 - c) 16 - 20 let
 - d) 20 - více let
3. Kolik let jste ve funkci ředitelky (ředitele)?
 - a) 1 - 5 let
 - b) 6 - 10 let
 - c) 11 - 15 let
 - d) 16 a více let
4. Jaký je styl Vašeho řízení školy?
 - a) direktivní
 - b) demokratický
 - c) liberální
 - d) volná uzda
5. Seznamujete své zaměstnance s jejich právy a povinnostmi při přijímání do pracovního poměru?
 - a) považuji za velmi důležité seznámit nové zaměstnance
 - b) seznamuji, pokud o to výslovně požádají
6. Jak seznamujete své zaměstnance s jejich právy a povinnostmi při přijímání do pracovního poměru?
 - a) podrobný rozbor se zaměstnancem nad pracovní smlouvou
 - b) zaměstnanci dám pouze přečíst pracovní smlouvu
 - c) neseznamuji
 - d) iniciativu nechávám na zaměstnanci
7. Zajímají se Vaši zaměstnanci aktivně o právní otázky týkající se vašich vzájemných pracovněprávních vztahů?
 - a) ano
 - b) ne
 - c) iniciativa je na mé straně
 - d) pouze jednotlivci
8. Seznamujete své zaměstnance pravidelně s novými změnami právních předpisů?
 - a) ano
 - b) ne
 - c) ponechávám iniciativu na zaměstnancích
9. Uvítala byste vyšší aktivitu svých zaměstnanců ve sledování a seznamování se s novými právními předpisy?
 - a) ano
 - b) ne
 - c) je to věc každého jedince
10. Jaká školení týkající se školských právních předpisů pořádáte pro své zaměstnance?
 - a) školení týkající se požární ochrany a školení o bezpečnosti práce vždy na začátku nového školního roku, jiná školení neprobíhají
 - b) nové právní předpisy předávám pedagogickým pracovníkům osobně při pedagogických poradách
 - c) pořádám odborná školení svých pedagogických pracovníků týkající se školských zákonů, zákoníku práce, povinností učitelů, odborná školení týkající se vztahu rodina-škola
 - d) jednotlivé novelizace zpracovávám písemnou formou, učitelkám a učitelům tento materiál poskytuji k prostudování a ty jej poté stvrdí svým podpisem
11. Jaké je podle Vás právní vědomí vašich pedagogických zaměstnanců?
 - a) dobré
 - b) nezajímá mě to

12. Kdo má, podle Vašeho mínění, právní vědomí na nejvyšší úrovni z pedagogických pracovníků?
- a) učitelky a učitelé s delší pedagogickou praxí
 - b) učitelky a učitelé zvyšující si kvalifikaci
 - c) absolventky a absolventi škol
 - d) žádná z odpovědí výše
13. Jste vy, jako ředitelka seznamována s novými právními předpisy?
- a) ano
 - b) ne, musím se seznamovat sám(sama)
 - c) mám pověřené pracovníky pro jednotlivé oblasti
14. Uvítala byste kvalitnější informovanost v oblasti právních předpisů ze strany zřizovatele, školského úradu či MŠMT?
- a) ano
 - b) ne
 - c) je dostačující
15. Každý právník vysvětluje stejný zákon jinak. Kdo Vám, jako ředitelce poskytuje právní pomoc při výkladu nových zákonů?
- a) nikdo
 - b) právník
 - c) zjišťuji sama v odborné literatuře či internetu
16. Jste si jista, že vždy jednáte v souladu s platnými zákony?
- a) ano
 - b) ne
 - c) nevím
17. Vznikají pro Vás a vaši školu dodržováním všech právních předpisů nějaké problémy?
- a) ano
 - b) ne
 - c) o žádných nevím

Hlavní právní podklady pro základní školy:

Všeobecné právní podklady

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Listina základních práv svobod

Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb.

Zákony

Zákon č. 210/1998 Sb., úplné znění zákona č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších změn provedených zákonem č. 259/2008 Sb., Zákon o rodině

Zákon č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění zákonů č. 383/2005 Sb., č. 112/2006 Sb., č. 158/2006 Sb., č. 161/2006 Sb., č. 165/2006 Sb., č. 179/2006 Sb., č. 342/2006 Sb., č. 624/2006 Sb., č. 217/2007 Sb., č. 296/2007 Sb., č. 343/2007 Sb., č. 58/2008 Sb., č. 126/2008 Sb., č. 189/2008 Sb., č. 242/2008 Sb., č. 243/2008 Sb., č. 306/2008 Sb., č. 384/2008 Sb., č. 49/2009 Sb., a č. 378/2009 Sb., Úplné znění zákona č. 561/2004 Sb., vyhlášené pod č. 317/2008 Sb., zahrnuje novely až do zákona č. 243/2008 Sb., včetně.

Zákon č. 562/2004 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím školského zákona, ve znění zákona č. 264/2006 Sb.

Zákon č. 383/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb.

Zákon č. 112/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o životním a existenčním minimu a zákona o pomoci v hmotné nouzi

Zákon č. 342/2006 Sb., kterým se mění některé zákony související s oblastí evidence obyvatel a některé další zákony

Zákon č. 343/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb. a některé další zákony

Zákon č. 563/2004 Sb., O pedagogických pracovnících, ve znění pozdějších předpisů

Zákony související

Zákon č. 500/2004 Sb., Správní řád

Zákon č. 101/2000Sb., O ochraně osobních dat

Nařízení vlády

Nařízení vlády č. 75/2005 Sb., Přímá pedagogická činnost

Nařízení vlády č. 689/2004 Sb., O soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, ve znění nařízení vlády č. 18/2006 Sb., č. 224/2007 Sb., č. 268/2008 Sb., č. 98/2009 Sb. a č. 242/2009 Sb.

Nařízení vlády č. 362/2008 Sb., o zrušení některých nařízení vlády v oblasti školství, mládeže a tělovýchovy.

Vyhlášky

Vyhlášky MŠMT

Vyhláška č. 442/1991 Sb., O ukončování studia ve středních školách a učilištích, ve znění zákona č. 138/1995 Sb. a vyhlášek č. 235/2003 Sb. a č. 672/2004 Sb. (ve školním roce 2009/2010 se aplikuje na základě § 185 odst. 8 zákona č. 561/2004 Sb., ve znění zákona č. 378/2009 Sb.)

Vyhláška č. 15/2005 Sb., kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy, ve znění vyhlášky č. 225/2009 Sb.

Vyhláška č. 16/2005 Sb., O organizaci školního roku, ve znění vyhlášky č. 322/2008 Sb.

Vyhláška č. 17/2005 Sb., O podrobnějších podmínkách organizace České školní inspekce a výkonu inspekční činnosti.

Vyhláška č. 48/2005 Sb., O základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění vyhlášky č. 454/2006 Sb.

Vyhláška č. 54/2005 Sb., O náležitostech konkursního řízení a konkursních komisích.

Vyhláška č. 64/2005 Sb., O evidenci úrazů dětí, žáků a studentů, ve znění vyhlášky č. 57/2010 Sb.

Vyhláška č. 73/2005 Sb., O vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

Vyhláška č. 223/2005 Sb., O některých dokladech o vzdělání, ve znění vyhlášky č. 489/2006 Sb. a č. 63/2008 Sb.

Vyhláška č. 224/2005 Sb., kterou se zrušují některé vyhlášky v působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Vyhláška č. 364/2005 Sb., O vedení dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky a o předávání údajů z dokumentace škol a školských zařízení a ze školní matriky (vyhláška o dokumentaci škol a školských zařízení), ve znění vyhlášek č. 389/2006 Sb., č. 226/2007 Sb. a č. 208/2009 Sb.

Vyhlášky ostatních ministerstev

Vyhláška MZd č. 106/2001 Sb., O hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti, ve znění vyhlášky č. 148/2004 Sb.

Vyhláška MZd č. 288/2003 Sb., kterou se stanoví práce a pracoviště, které jsou zakázány těhotným ženám, kojícím ženám, matkám do konce devátého měsíce po porodu a mladistvým, a podmínky, za nichž mohou mladiství výjimečně tyto práce konat z důvodu přípravy na povolání.

Vyhláška MZd č. 410/2005 Sb., O hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, ve znění vyhlášky č. 343/2009 Sb.

Vnitroresortní předpisy MŠMT

Směrnice, opatření, příkazy, pokyny

Metodický pokyn MŠMT k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance č.j. 14 423/99-22, Věstník MŠMT sešit 5/1999.

Pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k zajištění kursů českého jazyka pro azylanty č. j. 21 153/2000-35, Věstník MŠMT sešit 7/2000.

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č. j. 24 246/2008-6, Věstník 1/2009.

Opatření ministra školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se zrušují některé vnitroresortní předpisy č. j. 11 134/2001-14, Věstník MŠMT sešit 2/2001.

Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO), č.j. 16 745/2008-22.

Metodický pokyn MŠMT k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví č. j. 10 194/2002-14, Věstník MŠMT sešit 3/2002.

Pokyn MŠMT k rozšíření učebních plánů vzdělávacích programů pro základní vzdělávání o 1 vyučovací hodinu od školního roku 2004/2005 č. j. 21 264/2004-22, Věstník MŠMT sešit 8/2004, ve znění doplňku č. j. 25 344/2004-22, Věstník MŠMT sešit 10/2004.

Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na období 2009-2012, č.j. 37/2009-61.

Metodický pokyn k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních zřizovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy č.j. 37 014/2005-25, Věstník MŠMT sešit 2/2006.

Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č.j. 20 006/2007-51, Věstník MŠMT sešit 11/2007.

Změna učebních plánů vzdělávacích programů základního vzdělávání od 1. září 2007, č.j. 6538/2007-22.

Rámcové vzdělávací programy

Opatření ministryně školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se vydává Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání č. j. 31 504/2004-22, Věstník MŠMT sešit 1/2005, ve znění opatření č.j. 27002/2005-22, Věstník MŠMT sešit 10/2005, opatření č.j. 24 653/2006-24, Věstník MŠMT sešit 8/2007 a opatření č.j. 15 523/2007-22.

Opatření ministryně školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se vydává Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání č. j. 32 405/2004-22, Věstník MŠMT sešit 2/2005, ve znění opravy textové chyby, č.j. 4002/2006-22, Věstník MŠMT sešit 4/2006.